

KIRGIZ CUMHURİYETİ YARGI SİSTEMİ

(Judicial System of the Republic of Kyrgyz)

Dr. Öğr. Üyesi Murat ERDEM¹
Dr. Öğr. Üyesi Ülgen ASLAN DÜZGÜN²

ÖZ

Türk Konseyi (Türk Keneşi) üyesi olan kardeş ve dost Kırgızistan'ın yargı sistemini mevzuat çerçevesinde incelediğimiz bu çalışmada amaç, Türkiye'de Kırgızistan ile ilgili literatüre ve karşılaştırmalı hukuk çalışmalarına katkı sağlamaktır.

Yargı birliğini benimseyen Kırgız Cumhuriyeti'nde yargı yetkisi, anayasa, medeni kanun, ceza kanunu, idare kanunu ile diğer kanunlarda öngörülen yargılama usulleri aracılığıyla yerine getirilir. Mahkeme sistemi yüksek mahkeme ve yerel mahkeme (iki dereceli) şeklinde iki ana parçadan oluşmaktadır. "Aksakal Heyetleri" kanunen öngörülen durumlarda davanın ilk derece mahkemesinde kesinleşmesinden önce dava taraflarını sulhe teşvik amacı taşıyan kamu organıdır. Yargı öz yönetimi, hâkimlerin yer aldığı ve hâkimlerin haklarının korunması ve seçiminde etkin olan organlardan oluşur. Savcılık, yargı kapsamında görev yapan kamu otoritesidir. Kırgızistan'da Anayasa gereği, herkesin kanunda belirlenen durumlarda, jürinin katılımı ile oluşan ceza mahkemesinde davasının görülmesini isteme hakkına sahiptir. Tahkim ve arabuluculuk kurumları uluslararası standartlarda mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak sistem içerisinde yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Kırgız Cumhuriyeti yargı sistemi, Kırgızistan mahkemeleri, Tahkim, Arabuluculuk.

ABSTRACT

Turkish Council (Turkish Kenes) and fellow member of the brothers examined in accordance with the legislation of Kyrgyzstan's judicial system aim in this study, the relations between Turkey and Kyrgyzstan in civil and commercial area is to provide a positive contribution.

Judicial power in the Kyrgyz Republic, which adopts the unity of the judiciary, is carried out through the procedures set forth in the constitutional, civil, criminal, administrative and other laws. The court

- 1 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, murat.erdem@asbu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7285-270X
- 2 Polis Akademisi Başkanlığı, Trafik Enstitüsü Öğretim Üyesi, ulgenaslan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3266-7778

system consists of two main parts, the high court and the local court (two-degree). “Aksakal Delegations” are the public bodies that aim to encourage the parties to peace before the case is finalized in the first instance local court in cases stipulated by law. Judicial self-management consists of bodies composed of judges and active in protecting and selecting judges’ rights. The prosecution is the public authority working under the judiciary. In Kyrgyzstan, in accordance with the Constitution, everyone has the right to demand a trial in the Criminal Court, which is formed with the participation of the jury, in cases specified in the law. Arbitration and mediation institutions have taken their place in the judicial system as an out-of-court dispute resolution method at international standards.

Keywords: Kirghizistan, Judicial system the Republic of Kirghizistan, Courts of Kirghizistan, Arbitration, Mediation.

GİRİŞ

Kırgız Cumhuriyeti³ (Kırgızistan) bağımsız, demokratik, laik, üniter ve sosyal hukuk devletidir (AY m. 1/1,7). Devlet dili Kırgızca, resmi dil Rusça’dır ⁴(AY m. 10/1,2). Başkenti Bişkek’tir. Bişkek ve Oş şehirlerinin statüleri kanunla belirlenir⁵ (AY m. 8/3,11/2). Kırgızistan da halk egemenliği, kuvvetler ayrılığı ve normlar hiyerarşisi ilkeleri doğrultusunda Meclis (Jogorku Keneş⁶) ile Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir (AY m. 3/1,2, 6/1,2). Kırgızistan Anayasasında; anayasanın üstünlüğü ve doğrudan uygulanabilirliği ilkesi (AY m. 6), kanun ve mahkeme önünde eşitlik (AY m. 16), kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi ve ceza hukukunda kıyas yasağı (AY m. 28), masumiyet karinesi ve ispat hakkı

3 “Kırgız Cumhuriyeti” ve “Kırgızistan” ifadeleri eş anlamlıdır (AY m. 1/1). Kırgızistan Anayasası IX. Kısım ve 114 madde içermektedir. 27 Haziran 2010 tarihli Kırgızistan Anayasası (AY) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202913?cl=ru-ru>; Türk Cumhuriyetleri Anayasaları için bkz. <https://www.turk-pa.org/>; EREN Abdurrahman/ASKER Ali, **Türk Cumhuriyetleri Anayasaları**, TÜRKPA Yayınları: 4, Ankara 2012, s.101-142.

4 Kırgız Cumhuriyeti Anayasasında devlet dili (Государственным языком) ve resmi dil (официальный язык) kavramları kullanılmaktadır (AY m. 10/1,2), Kırgız Cumhuriyeti Anayasası için bkz. <https://www.gov.kg/ru/p/constitution ET: 13.05.2020>.

5 Kırgızistan idari yapısında, 7 bölge, 7 merkez şehir ve 40 bölge ilçesi mevcuttur. Bu bölgeler (область), merkez şehirler (центральные города) ve bölge ilçeleri (районы) şunlardır: 1. BATKEN/ BATKEN/Batken, Kadamjay ve Leylek ilçeleri 2. ÇUY/BİŞKEK/ Panfilov, Jayı, Moskova, Sokuluk, Alamedin, Çuy, Issık-Ata ve Kemin ilçeleri 3. CELAL-ABAD/ CELAL-ABAD/ Aksi, Ala-Bukin, Bazar-Korgon, Nooken, Suzak, Toguz-Torou, Toktogul ve Çatkal ilçeleri 4. NARIN/ NARIN/Ak-Talin, Başın, Jungal, Koçkor ve Narn ilçeleri 5. OŞ/ OŞ/ Alay, Aravan, Kara-Kuldjin, Kara- Suy, Nookat, Uzgen ve Çon-Alay ilçeleri 6. TALAS/TALAS/ Bakay-Atin, Kara Buurin, Manas ve Talas ilçeleri 7. ISSIK-KUL/ KARAKOL/ Ak-Suy, Djeti-Oğuz, Ton, Tyup ve Issık-Kul ilçeleridir. Kırgızistan idari yapısı için bkz. http://www.president.kg/ru/kyrgyzstan/administrativno_territorialnoe_delenie ET: 15.03.2020.

6 Bu konuda bkz. İBA Şeref, Kırgızistan’ın Anayasa Serüveni ve Jogorku Keneş, **T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etüdları**, C. 36, Y. 2009, S. 2, s. 47-62.

ile herkesin kanunla belirlenen durumlarda, jürinin katılımıyla oluşan bir mahkemede davasının görülmesini isteme hakkı (AY m. 26), idare ve görevlilerinin sorumluluğu (AY m. 39), dava hakkı (AY m. 40), dilekçe hakkı (AY m. 41), baronun kuruluş ve faaliyeti ile avukatların hakları, sorumlulukları ve yükümlülüklerinin kanunla düzenleneceği (AY m. 57), tahkime başvuru (AY m. 58), vatandaşların Aksakal Heyetine seçilmesi ve heyetin yetki ve faaliyetinin kanunla düzenleneceği hükmü (AY m. 59) ile "VI. Kısım- Yargı Erki başlığında 93 ila 103'üncü maddeler arasında ise sırasıyla"; yargı sistemini oluşturan mahkemeler, hakimlik mesleği, Yüksek Mahkeme, Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi, mahkemelerin finansmanı, yargılamada alenilik ve kanunilik ilkesi ile tarafların eşitliği ve çekişme ilkesi, mahkeme kararlarının kesin hüküm gücü ve bağlayıcılığı, mahkemelerin uygulanacak kanun hükmünün anayasa aykırılığı iddiası (itiraz yolu), mahkeme özyönetim organları ve adli yardım ile "VII. Kısım- Diğer Devlet Organları başlığında 104. maddede ise Savcılık kurumu düzenlenmiştir.

Çalışmamızın kapsamını; Kırgızistan Mahkemeleri, Yargı Özyönetimi ve organları, Aksakal Heyetleri, yargılamada görev alan kişiler ile mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleri oluşturmaktadır.

I. MAHKEMELER

A. Genel Olarak

Kırgız Cumhuriyetinde yargılama yetkisi mahkemelerin tekelindedir. Kırgız Cumhuriyeti'nde adalet, hukuk ve mahkeme önünde herkesin eşitliği temelinde gerçekleştirilir. Mahkemeler bağımsız ve tarafsızdır. Yargılamalar kanunda öngörülen istisna dışında alenidir. Yargılamada kanunen öngörüldüğü şekilde ses ve görüntü alınabilir. Mahkemelerde yargılama işlemleri devlet veya resmi dilde yapılır. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları kanunla öngörülen durum ve usulde yargılama sürecine katılma hakkına sahiptir. Yargı yetkisi, anayasa ve medeni, ceza, idare kanunları ile diğer kanunlarda öngörülen yargılama usulleri ile yerine getirilir. Kırgız Cumhuriyeti yargılama makamları, anayasa ve kanunlarla oluşturulan Yüksek Mahkeme ve yerel mahkemelerden oluşur. Yüksek Mahkeme ve yerel mahkemeler; medeni, ceza, idare, ticaret kanunları ile diğer kanunlarda öngörülen davalarda görev yapan mahkemeler sistemidir⁷. Anayasaya aykırılık başvurularını ise Yüksek Mahkeme

7 Mahkeme sisteminin ilkeleri şunlardır: 1. Yargı kararlarının Kırgızistan topraklarında anayasa ve kanunlarla belirlendiği şekliyle genel ve tek olması 2. Mahkemeye başvurunun anayasa ve uluslararası anlaşmalar gereği olması 3. Hakim statüsünün kanunla düzenlenmesi ve eşit olması 4. Mahkeme sisteminin kanunla belirlenmesi 5. Mahkemelerin finansmanının hazineden karşılanması (MK m. 3/2).

bünyesinde oluşturulan Anayasa Dairesi yerine getirir. Kanunla özel (uzmanlık) mahkemeleri kurulabilir. Olağanüstü mahkemelerin kurulması yasaktır. Mahkemelerin kuruluşu ve çalışma şekli kanunla belirlenir⁸ (AY m. 93, MK⁹ m. 1,4,5,6,7).

B. Yüksek Mahkeme

Yüksek Mahkeme; medeni, ceza, ticari¹⁰, idari ve diğer davalarda tarafların başvurusu üzerine yerel mahkeme kararlarının hukuki denetimini yapan, içtihat oluşturan en yüksek yargı organı sıfatıyla temyiz¹¹ başvurularını inceler¹². Yüksek Mahkeme bünyesinde; genel kurul, ceza ve idari dava daireleri, medeni dava daireleri, idari ve ticari dava daireleri bulunur. Daireler, davaları üç hakimden oluşan heyet halinde görüşür ve karara bağlar. Yüksek Mahkemede başkan, 3 başkan yardımcısı ve 31 hakim görev yapar. Başkan yardımcılarını ayrıca görev yaptıkları dairelerin de başkanları olarak görev yaparlar. Yüksek Mahkemede hakimlerin sayısının değiştirilmesine sadece Kırgız Cumhuriyeti Hakimler Konseyi'nin önerisi ile izin verilebilir. Başkan tarafından yılda en az iki defa ve üyelerin en az üçte ikisi ile toplanarak salt çoğunlukla ve açık oyla karar veren genel kurulun başlıca görevleri; içtihat oluşturma, dairelerde görev yapacak hâkimleri belirleme, başkanın önerisi ile Bilimsel Danışma Konseyi'nin yapısını belirleme, mahkemenin iç faaliyet kurallarını belirleme ve mahkemenin faaliyeti ile ilgili rapor hazırlamaktır. Yüksek Mahkeme Genel Kurulunun kararları başkan ve sekreter tarafından imza edilir. Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi Başkanı, Kırgız Cumhuriyeti Başsavcısı ve Kırgız Cumhuriyeti Adalet Bakanı davet olmaksızın; yerel mahkemelerin hâkimleri, Yüksek Mahkeme Bilimsel Danışma Konseyi üyeleri ve diğer kişiler ise başkanın davetiyle Genel Kurulun toplantılarına

- 8 Türk yargı örgütünün genel yapısı için bkz. ARSLAN Ramazan / TANRIVER Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2001, s. 49 vd; ATALI Murat/ERMENEK İbrahim/ ÜNAL KAYA Hilal, **Yargı Örgütü**, Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s. 21-23; ERDEM Murat, The Turkish Judicial System, **Themis Revista Da Faculdade De Direito Da UNL**, Ano XVII, Nos 30/31, 2016, p. 281-297; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri için bkz. KAYA Abdullah, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yargı Sistemi**, ASBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış YL Tezi), Ankara 2019 s. 42-55.
- 9 18 Temmuz 2003 tarih ve 153 no'lu Mahkemeler Kanunu (MK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1279> ET: 10.01.2020.
- 10 Anayasa'da ve Hukuk Muhakemeleri Kanununda geçen "ЭКОНОМИЧЕСКИМ-Экономик" kelimesi yerine çalışmamızda "ticari" kelimesini tercih ettik (AY m. 96, HMK m. 255-261). 25 Ocak 2017 Tarih ve 14 no'lu Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111521?cl=ru-ru> ET: 10.03.2020.
- 11 Temyiz (кассация) kanun yolu ile Yüksek Mahkemeye başvuru süresi, kanunda aksi belirtilmedikçe, ikinci derece mahkeme kararının taraflara tebliğinden itibaren 3 ay, esasa ilişkin olmayan sebepler için temyiz süresi ise 1 aydır. (HMK m. 353/1,2).
- 12 Türk hukuku için bkz. AY m.154, m.155; 2797 sayılı Yargıtay Kanunu (RG, 08.02.1983, S. 17953); 2575 sayılı Danıştay Kanunu (RG. 20.01.1982, S. 17580).

oy hakkı olmaksızın katılma hakkına sahiptirler. Yüksek Mahkeme, derdest olan davada verdiği karar zamanı ile eşzamanlı olarak kamu yararı gerekçesiyle özel bir karar ile devlet organlarının başkanları, yerel yönetim organları, tüzel kişiler ve diğer yetkililerden ilgili davaya konu ihlal ile ilgili önlem almalarını isteyebilir. Bildirim yapılan kişi ve kurumlar aldıkları önlemleri Yüksek Mahkeme'ye bildirmekle yükümlüdür. Yüksek Mahkeme kararları kesin ve bağlayıcıdır. Mahkemenin kararları, mahkeme bülteninde yayınlanır ve arşivde depolanır. Ayrıca Adalet Akademisi, Yüksek Mahkeme bünyesinde faaliyet gösteren kamu kurumudur. Akademi, Yüksek Öğrenim Kanununa tabi olmayıp eğitim sürecinin kalite kontrolü ise Hâkimler Konseyi tarafından yapılır (AY m. 96, MK m. 12,13,14,15,19,24,24/2,24/4).

C. Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi

Kırgızistan'da ayrıca Anayasa Mahkemesi veya Anayasa Konseyi bulunmamaktadır. Anayasa denetim organı işlevini Yüksek Mahkeme bünyesinde görev yapan Anayasa Dairesi yerine getirir¹³. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesine herkes anayasal şikayet yoluyla başvurabileceği gibi itiraz yoluyla mahkemelerde, davada uygulayacağı kanun hükmünün anayasaya aykırılığı için tarafların talebiyle veya re'sen başvurabilir. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesi, kanunların ve diğer normatif düzenlemelerin anayasaya aykırılığını tespit eder, Kırgız Cumhuriyetinin taraf olduğu yürürlüğe girmemiş uluslararası antlaşmaların Anayasaya uygunluğu konusunda görüş bildirir, Anayasa değişikliği kanun tasarısıyla ilgili görüş bildirir. Anayasa Dairesinin kararları kesin ve bağlayıcıdır (AY m. 97, MK m. 10). Anayasa Dairesi başkan, başkan yardımcısı ve hâkimleri ile ilgili bilgiler aşağıda "hâkim" başlığında incelenecektir.

D. Yerel Mahkemeler

Yerel Mahkeme sistemi iki dereceden oluşur. İlk derece mahkemeler¹⁴ (İlçe, Şehirdeki İlçe, Şehir ve İlçelerarası Mahkemeler¹⁵) ve İkinci derece

13 Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi için bkz. AY m. 146, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (RG. 03.04.2011, S. 27894).

14 суды первой инстанции (районные суды, районные суды в городе, городские суды, межрайонные суды). (MK m. 1/1).

15 İdari davalarda ilk derece mahkemesi olarak İlçelerarası mahkemeler görevlidir. Diğer ilk derece mahkemeleri medeni, ticari ve ceza davalarında görevlidir. İdari davalar da medeni ve ticari davalarda olduğu gibi HMK'da belirtilen yargılama usulüne tabidir. İdari suç, kamu otoritesini kullanan gerçek veya tüzel kişinin kasten veya ihmal şeklinde işlediği görevin kötüye kullanması (hukuka uygunluk hali istisna) ve gerçek ve tüzel kişilerin idareye karşı bu kanun kapsamında işlediği fiilleri içerir. İdari bir suç işleyen kişi, idari suçun gerçekleştiği sırada ve yerde yürürlükte olan mevzuata göre sorumludur. On altı

mahkemeler¹⁶ diğer ifadeyle Bölge ve eşdeğer mahkemeler (Bölge Mahkemeleri, Askeri Mahkeme ve Bişkek Şehir Mahkemesi) şeklinde kurulmuştur¹⁷. Yerel mahkemelerin oluşturulması, yeniden düzenlenmesi, kaldırılması ve hâkim sayısındaki değişiklik kanunla yapılabilir. Yerel mahkemelerin hâkimlerinin sayısındaki değişiklikler için ayrıca Hâkimler Konseyi'nin önerisi gerekir. İkinci derece mahkemeleri, başkan, başkan yardımcısı ve hâkimlerden oluşur. Yüksek mahkemede olduğu gibi ceza ve idari dava daireleri, medeni dava daireleri, idari ve ticari dava daireleri bulunur. Daireler heyet halinde toplanır ve karar verir. İlk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlar vakia ve hukuki denetim gerçekleştirir (MK m. 25-36/2).

II. YARGI ÖZYÖNETİMİ (TOPLULUĞU) VE ORGANLARI

Yargı Özyönetimi, anayasa ve kanunla düzenleme altına alınmış olup mahkemelerin iç işleyişi ve hâkimlerle ilgili konularda yetkilidir. Yargı Özyönetimi, Kırgız Cumhuriyetinde görev yapan hâkimlerin tamamını kapsar. Hâkimler yemin ettikleri tarihten itibaren yargı özyönetiminin üyesi olurlar. Emekli olan hâkimin Yargı Özyönetimine üyeliği devam eder ve Yargı Özyönetimi organlarının çalışmalarına katılabilir. Yargı Özyönetimi; hâkimlerin statü birliği, katılım, yargı bağımsızlığı, seçim, şeffaflık ve organlarda görev yapanların sorumluluğu ilkelerine dayanır.

yaşın altındaki kişiler idari suçtan sorumlu tutulamaz. On altı ila on sekiz yaşları arasında idari suç işlemiş kişiler için, İSK m. 38/3 ve 27/ 1-2, 5-8, 13. paragraflarında öngörülen önlemler uygulanabilir. İdari suçlara ilişkin verilecek idari cezalar geriye yürümez. İdari sorumluluk mevzuatı; kanunilik, kanun önünde vatandaşların eşitliği, demokrasi, insan hakları, adalet, masumiyet karinesi, şahsi sorumluluk ve idari suçtan dolayı hürriyeti bağlayıcı ceza verilemeyeceği ilkelerine dayanmaktadır. İdari sorumluluk mahkeme veya idari organ tarafından verilen kararlar ve icrasını içerir. İdari suçun cezası, bu Kanunda öngörülen şekilde uygulanır.

İdari cezalar uygulanırken; suçun niteliği, suçlunun kimliği, suçluluk derecesi, medeni ve malvarlığı durumu, suçun hafifletici ve ağırlaştırıcı sebepleri dikkate alınır. İdari suçtan dolayı para, gözaltı (üç saate kadar) ve kısa süreli hapis cezalarından (yedi güne kadar) birinin verilmesi, suçta konu işlemin yapılmasını engellemez. İdari sorumluluğa esas bazı idari suçlar şunlardır: Hak ve özgürlüklere tecavüz, işgücü ve sosyal hayatın korunmasına ilişkin, vatandaşın sağlığına zarar veren idari suçlar, yeraltı zenginlikleri ve ormanlara ilişkin, yasadışı avcılık vb. suçlardır. Maddi hasar, ihlal eden tarafından kararın verildiği tarihten itibaren en geç üç ay içinde ve böyle bir karara itiraz edilmesi durumunda, itirazın reddinin tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde telafi edilmelidir. Aksi takdirde icraya ilişkin HMK m. 131 hükümleri uygulanır (İSK m. 3,4,5,7,8,9,12,15,20,21,41,261,635,636; HMK m. 2,10,116,131,259,288). 04 Ağustos 1998 tarihli 114 sayılı İdari Sorumluluk Kanunu (İSK) için bkz. <http://minjust.gov.kg/ru/content/315 ET: 15.03.2020>.

16 İstinaf (апелляция) kanun yolu başvurusunun yapıldığı mahkemelerdir. İstinaf kanun yoluna başvuru süresi, kanunda aksi belirtilmedikçe, ilk derece mahkemesinin kararının taraflara tebliğinden itibaren 30 gündür (HMK m. 324/2).

17 Türk Hukuku için bkz. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun (RG. 7.10.2004, S. 25606).

Kırgız Cumhuriyetinde Yargı Özyönetiminin organları¹⁸; Hâkimler Kurultayı, Hâkimler Konseyi ve Hâkimler Meclisidir. Yargı Özyönetim organlarına seçilen kişiler, faaliyetlerini gönüllü olarak yürütür ve bu organlar yargıya müdahale edemez.

Hâkimler Kurultayı, Kırgızistan'da görev yapan ve emekli olmuş tüm hâkimlerden oluşan Yargı Özyönetiminin en yüksek organıdır. Hâkimler Kurultayı, kurultay tarihi, saati ve yerini belirleyen Hâkimler Konseyi kararıyla üç yılda bir toplanır. Olağanüstü toplantı Hâkimler Konseyinin kararı veya Kırgız Cumhuriyeti hâkimlerinin en az üçte birinin teklifi ile toplanır. Hâkimler Kurultayı için toplantı yeter sayısı, Kırgız Cumhuriyeti hâkimlerinin toplam sayısının en az yarısıdır. Hâkimler Konseyi Başkanı, Hâkimler Kurultayına başkanlık eder. Kurultay da aksi kararlaştırılmamışsa, karar yeter sayısı oy hakkı bulunanların salt çoğunluğudur. Hâkimler Kurultayı, Yargı Özyönetim organlarının faaliyetlerini düzenleyen ilke ve kurallar ile iktidarın yargı politikasını belirler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin hak ve menfaatlerini korumak için Hâkimler Konseyine uygun görevler verir, adli reform taslaklarını ve mevzuat değişikliklerini görüşür, hâkimlik mesleğinin etik ilkelerini belirler. Bunlara ek olarak, Hâkimler Konseyinin üyelerini seçer, yargı topluluğunu kamu ve yerel organlar ile vatandaşlar karşısında temsil eder. Hâkimler Kurultayının kararları yargı topluluğunun üyeleri için bağlayıcıdır.

Hâkimler Konseyi, kurultaya katılan hâkimlerin oyçokluğu ile 3 yıl için seçilen 15 üyeden oluşur. Yılda en az 4 kez toplanır. Hâkimler Konseyi başkan ve başkan yardımcılığı görevi aynı kişiler tarafından birden fazla yapılamaz. Yüksek Mahkeme, Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi ve yerel mahkeme başkan ve yardımcılarını ile Konsey üyeliği için aday belirleme kurulunda yer alan hâkimler Konsey üyesi olamaz. Hâkimler Konseyi, üyelerinin en az üçte ikisi ile toplanır ve üye sayısının salt çoğunluğu ile karar alır. Hâkimler Konseyinin başlıca görevleri şunlardır; hâkimlerin haklarını korumak, mahkemelerin bütçelerini belirlemek ve denetlemek, hâkimlerin ve hâkim adaylarının eğitimi ile hâkimlerin meslek içi eğitimlerini organize etmek, hâkimlerin disiplin soruşturmalarını yürütmek, Yüksek mahkeme hâkimlerinin görevden alınması için Meclise (Jogorku Kenes) teklifte bulunmaktır. Bunlara ek olarak Hâkimler Konseyi, Adalet Akademisi başkanını atar ve görevden alır, akademide görev yapan öğretim üyelerinin ücretlerini belirler, eğitim sürecinin denetimi, Hâkim

18 Mahkeme ve yargı kurultayları için bkz. PAMİR Aybars, Eski Orta Asya Türk Devletlerinde Törenin Oluşmasında Kurultayların Rolü, *AD*, S. 62-63, C. 1,2, Y. 2019, s. 233, 234, www.edb.adalet.gov.tr/adaletdergisi ET: 17.03.2020; Türk hukuku için bkz. AY m. 159; 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu (RG. 18.12.2010, S. 27789).

atamalarında Cumhurbaşkanına aday teklifinde bulunur, Hâkimler Kurultayını toplantıya çağırır ve görevleri kapsamına giren faaliyetler hakkında Hâkimler Kurultayına rapor verir. Hâkimler Konseyi Başkanı bütçe konularında Kırgız Cumhuriyeti Meclisinde ve Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti'nde Yargı Özyönetim organlarını temsil eder.

Hâkimler Meclisi, Kırgızistan'da her bir yargı çevresinde (adliye binasında) bulunan mahkemede görev yapan hâkimlerin oluşturduğu, yargı özyönetiminin ilk basamağı ve temel organıdır. Mahkeme hâkimlerinin toplamının en az üçte ikisi ile toplanır ve oy çoğunluğu ile karar alır. Başlıca görevleri; hâkimlerin bağımsızlığını sağlama, mahkeme çalışma düzenini geliştirme ve hâkimlerin meşru çıkarlarını savunma, mahkeme bütçesinin oluşturulması, dağıtımı ve hâkim ve mahkeme personelinin eğitim konusunda Hâkimler Konseyine teklif sunmaktır. Ayrıca, Yüksek Mahkeme, Anayasa Dairesi ve yerel mahkeme başkan yardımcılarını seçerler.

Yargı Özyönetim organlarının faaliyetleri Hazine tarafından finanse edilir (AY m. 102, YÖÖK¹⁹ m.1-11).

III. AKSAKAL HEYETLERİ

Aksakal heyetleri²⁰, iradilik, seçim ve özyönetim temelinde oluşturulan mahkeme, savcı ve diğer kanun uygulayıcı kurumlar tarafından karara bağlanmamış hukuk ve ceza dava (basit suçlarda) dosyalarında yer alan belge ve delilleri, ilgili kanunlara uygun olarak inceleyip karara bağlayan bir kamu organdır. Ayrıca Aksakal heyetleri, Kırgızistan gelenek ve görenekleri ile oluşan kişi vicdanı ve ahlak uygulanmasına rehberlik eder, tüzel kişilikleri vardır, adli organ olarak sicil kaydı bulunmaz ve adına mühür ile pul bulunur. Aksakal heyetlerinin ihlal edilen veya çekişmeli olan kanuni hakların korunması, hukukun üstünlüğü ve bölge ve şehirlerindeki suçların önlenmesine yönelik görevleri vardır. Aksakal heyetleri; ikna, halkın etkisi, tarafların uzlaşmasını sağlamak amacıyla eşya²¹ ve aile²²

19 20 Mart 2008 tarih ve 35 no'lu Yargı Özyönetim Organları Kanunu (YÖÖK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202245> ET: 04.01.2020.

20 Tüzel kişiliği ve adli organların kaydının yapıldığı sicil kaydının olmaması dolayısıyla kanun metninde "Суды аксакалов- Aksakal Mahkemeleri" şeklinde ifade edilen "Mahkemeleri" kelimesi yerine "Heyetleri" ifadesini kullanmayı tercih ettik (AHK m. 1).

21 Emlak borcu, müdahalenin men'i, kira bedeli, depolama amacıyla transfere konu taşınır mal iadesi, bina hasar bedeli, iş sözleşmesi kapsamında alacaklar ve arazi sulaması dolayısıyla ortaya çıkan uyuşmazlıklar (AHK m. 16). Eşya kavramının unsurları için bkz. AKSOY DURSUN, Sanem, **Eşya Kavramı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2012, s. 24 vd.

22 Ortak mülkiyet (aile konutu) uyuşmazlıkları, evlilik ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların geleneklere göre çözümü, ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin çocuk yetiştirme ve bakım görevlerini yerine getirmemesi (AHK m. 16). Aile mahkemelerinin görevleri ve yetkisi için bkz. TANRIVER, Süha, **Türk Aile Mahkemeleri**, Yetkin Yayınları,

hukukundan doğan uyuşmazlıklarını çözmek için tarafların talebiyle kanun ve diğer düzenleyici işlemlere aykırı olmayan adil kararlar vermesi için oluşturulmuştur. Heyete başvuru ücretsizdir. Aksakal heyetleri, kesin hükme bağlanmış mahkeme kararlarının konusu bilgi ve belgeler ile uygulanan idari cezalar ve yetkisi dâhilinde heyet olarak önceden verdiği kararlar üzerinde söz sahibi değildir. Nüfusu 25.000' den az olan yerlerde bir Aksakal Heyeti, 25.000-50.000 arası olan yerlerde ise iki Aksakal Heyeti oluşturulur. Elli yaşını tamamlamış, ortaöğretim diplomasına sahip, görev yapacağı bölgede en az beş yıl ikamet etmiş, sabıka kaydı ve sağlık sorunu bulunmayan, saygı duyulan Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, bölge sakinleri veya vatandaşlar tarafından aday gösterilmek şartıyla Aksakal Heyetine seçilebilir. Heyet üyeleri, yerel yönetim meclisi veya en az elli vatandaşın hazır bulunduğu toplantı ile açık oylama ile üç yıl için seçilir. Süresi dolan üye tekrar seçilebilir²³. Heyet sayısı en az beş en fazla dokuz kişiden oluşur. Heyet kurulduktan sonra yerel meclislere kaydedilir. Heyete başvuru ücretsizdir. Taraf veya tarafların başvurusundan itibaren 15 gün içinde heyet tarafından oy çoğunluğu ile karar verilir. Tarafların ek bilgi ve belge sunmaları durumunda karar verme süresi bir defaya mahsus 15 gün uzatılabilir. Heyet, aile ve eşya hukukundan doğan uyuşmazlıklarda tarafların sulh olmaması durumunda uyuşmazlığın esası hakkında karar verir. Heyet, hafif suçlarda ise uyarı, kınama, özür dileme, tazmin veya para cezasına hükmeder. Para cezalarının yüzde 70'i heyetin işleyiş masrafları için yerel bütçeye aktarılır. Heyetin verdiği kararlara karşı taraflar heyetin yetki alanı içindeki mahkemeye 10 gün içinde itiraz edebilir. Mahkeme itiraz tarihinden itibaren 10 gün içinde hukuki denetim yaparak karar verir. Heyetin verdiği kararların taraflarca icra edilmemesi durumunda itiraz üzerine görevli mahkeme icra emri gönderir. İcra emrinin taraflarca yerine getirilme süresi 1 aydır. Heyet yılda en az bir kez iş istatistiklerini ve kararlarını ekleri ile birlikte yerel organla paylaşır ve bunlar arşivlenir (AHK²⁴ m. 1,2,3,4,8,9,10,11,12,16,25,29,32,35; HMK m. 423-427).

IV. YARGILAMADA GÖREV ALANLAR

A. Hâkim

Hâkim, Anayasa ve kanunda öngörülen şekilde adaleti idare etme ve mesleğinin gereği olan görevlerini yerine getirmekle yükümlü olan

Ankara 2014, s.35 vd.

23 Heyet üyeliği sıfatı ölüm, red (taraflarla akrabalık ilişkisi nedeniyle), sağlık nedenleri, mahkumiyet, üyelikle bağdaşmayan davranışlar ve üyenin yerleşim yerinin değişmesi gibi nedenlerle sona erer (AHK m. 14).

24 5 Temmuz 2002 Tarih ve 113 no'lu Aksakal Heyeti Kanunu (AHK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1070> ET: 10. 01.2020.

kişidir²⁵. Hâkimlik mesleğinin temel ilkelerini sıralayacak olursak, yargının mahkeme tekelinde olması, kanunen öngörülen davalarda ücretsiz başvuru, mahkemelerin, hâkimlerin ve jüri üyelerinin bağımsızlığı²⁶, kanun ve mahkeme önünde herkesin eşitliği ilkesi; ayrıca, hâkimlerin sorumluluğu, hâkimlik statüsünün teklifi ve atandığı mahkemeye göre yetki farklılığı, mahkemelerde yargılamanın aleniliği, kanunilik ve mahkeme kararlarının bağlayıcılığı, vatandaşların kanunların öngördüğü şekilde yargılama faaliyetine jüri sıfatıyla katılımıdır.

Yerel mahkemede hâkim olabilmek için bazı şartları taşımak gereklidir. Bu şartlar, sabıka kaydı bulunmaması, hâkimliğe engeli ve sağlık sorunu olmayan en az 30 en fazla 65 yaşında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak, en az beş yıl hukuk alanında mesleki tecrübeye sahip olmak, Hâkimler Konseyi tarafından yapılacak sınavdan başarılı olmak, devlet ve resmi dili bilmek gerekir. Yerel mahkeme hâkimleri, beş yıllık bir başlangıç dönemi ve sonrasında kanunda belirlenen yaş sınırına ulaşıncaya kadar Hâkimler Seçim Konseyi'nin²⁷ teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanır, görevden uzaklaştırılır ve görevden alınır. Yerel mahkeme Hâkimler Meclisi, mahkeme başkanını ve başkan yardımcısını üç yıl için mahkemede görev yapan hâkimler arasından seçer. Aynı kişi, aynı mahkemede iki kez kesintisiz yerel mahkeme başkanı ve başkan yardımcısı olarak seçilemez.

Yüksek Mahkemede hâkim olabilmenin şartlarına bakacak olursak, sabıka kaydı bulunmaması, hâkimliğe engeli ve sağlık sorunu olmayan en az 40 en fazla 70 yaşında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak, en az 10 yıl hukuk alanında mesleki tecrübeye sahip olmak, devlet ve resmi dili bilmek gerekir. Yüksek Mahkeme hâkimleri, üyeleri arasından üç yıl için Yüksek Mahkeme başkanını ve yardımcılarını seçer. Aynı kişi, iki dönem kesintisiz Yüksek Mahkeme Başkanı ve yardımcısı seçilemez.

Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesinde hâkim olabilmenin şartları ise; sabıka kaydı bulunmaması, hâkimliğe engeli ve sağlık sorunu olmayan en az 40 en fazla 70 yaşında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmak, hukuk

25 Türk Hukukunda Hâkimlik ve Savcılık mesleği için bkz. AY m. 140; 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu (RG. 26.02.1983, S. 17971).

26 Hâkimlerin bağımsızlığı; kanunilik, kararlarına müdahale edilememesi, dokunulmazlık, teminat (azledilmeme), yargı özyönetim organlarına katılım, dereceye uygun sosyal haklar ve istifa hakkını kapsar. Bu haklar hiçbir koşul altında azaltılamaz ve kaldırılamaz (HK m. 11).

27 Hâkimler Seçim Konseyi, hâkimler ve sivil toplum temsilcilerinden oluşur. Hâkimler Konseyi ve Meclis (Jogorku Keneş), Hâkimler Seçim Konseyi üyelerinin üçte birini seçer. Hâkimler Seçim Konseyinin yapısı, faaliyeti ve yetkileri kanunla belirlenir (AY m. 95/7,8).

fakültesi mezunu olmak (tercihen hukuk alanında lisansüstü çalışma yapmış olma) en az 15 yıl hukuk alanında mesleki tecrübeye sahip olmak, devlet ve resmi dili bilmek gerekir. Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi hâkimleri, yaş sınırına kadar seçilebilir. Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi hâkimleri, üyeleri arasından üç yıl için Yüksek Mahkeme başkanını ve yardımcılarını seçer. Aynı kişi, iki dönem kesintisiz Yüksek Mahkeme Başkanı ve yardımcısı seçilemez.

Yüksek Mahkeme ve Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi hâkimleri, 7 yıl için Hâkimler Konseyi'nin teklifi ile Meclis (Jogorku Kenes) tarafından seçilir. Süresi dolan hâkim yaş sınırına kadar ve aynı usulle tekrar seçilebilir. Yüksek Mahkemenin ve Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi hâkimleri, Hâkimler Konseyinin izni ve Cumhurbaşkanının talebiyle Meclis (Jogorku Kenes) tarafından milletvekillerinin üye tamsayısının üçte iki oy çoğunluğuyla görev süresi dolmadan görevden uzaklaştırılabilir.

Hâkimler, yemin ettiği andan itibaren göreve başlamış sayılır²⁸. Hâkimlere, hizmet süresine ve kanunla öngörülen diğer şartlara bağlı olarak yeterlilik dersleri verilir. Hâkimler, en az üç yılda bir Yüksek Mahkeme Başkanı ve Hâkimler Konseyi tarafından belirlendiği şekliyle hizmet içi eğitimlere katılmak zorundadır. Hâkimler, bilimsel toplantı dışında herhangi bir toplantıya katılamaz ve resmi ya da özel kurum ve kuruluşlarla organik bağ içerisinde olamaz. Hâkimlik mesleği, beş sınıf ve en yüksek derece olmak üzere altı derece şeklinde düzenlenmiştir²⁹. Göreve yeni atanan ve derece sahibi olmayan yerel mahkeme hâkimi, atanma tarihinden itibaren en az altı ay görev yapmak kaydıyla beşinci dereceye atanır. Bir sonraki dereceye geçiş için en az üç yıl görev yapmak gerekir. Bu üç yıllık süre hâkimin yetkilerinin kullanılmadığı süreyi de kapsamamaktadır. Hâkime karşı disiplin cezası verilmişse, üç yıllık süre disiplin cezasının sona ereceği güne kadar askıya alınır. Hâkim hakkında ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet kararı bulunmuyorsa verilen derece müktesep hak oluşturur. Bir sonraki dereceye atanırken, önceki derece hakkı kendiliğinden sona erer. Kırgız Cumhuriyetinin tüm mahkemelerde görev yapan hâkimlerinin cezai ve idari yönden soruşturulmaları Hâkimler Konseyinin iznine tabidir (AY m. 94-100, HK³⁰ m. 1-5,5/1,5/3,8,10,12,15).

28 Yüksek Mahkeme ve Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi hâkimleri seçtikleri gün Meclis'te, yerel mahkeme hâkimleri ise atandıkları tarihten itibaren en geç beş gün içinde Yüksek Mahkeme'de yemin ederek göreve başlarlar (HK m. 5).

29 Yerel mahkeme hâkimliği için beş ve ikinci derece, Yüksek Mahkeme ve Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesi hâkimliği için ise birinci ve en yüksek dereceye sahip olmak gerekir (HK m. 8).

30 9 Temmuz 2008 tarih ve 141 no'lu Hâkimlerin Statüsü Kanunu (HK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202352?cl=ru-ru> ET: 05.02.2020.

B. Savcı

Savcılık kurumu anayasal kurum olup Kırgızistan Cumhuriyeti mevzuatının uygulanmasını denetleyen kamu otoritesidir³¹. Savcılık kademe sırasıyla; Kırgız Cumhuriyeti Başsavcılığı, Askeri Savcılık, Bölge ve Bişkek ile Oş şehirleri savcıları, şehir ve bunlara eşdeğer olan ihtisas savcıları ile garnizonların askeri savcılarında oluşur. Savcılık kurumu Kırgız Cumhuriyeti Başsavcılığına tabi olan birleşik bir organ ve kurumlar sistemidir³². İhtisas savcılığı, garnizon askeri savcılığı ve ilçe savcılığının kurulmasına Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti, yeniden düzenlenmesi ve kapatılmasına ise Cumhuriyet Başsavcılığı karar verir. Askeri Savcılık, bölge, Bişkek ve Oş şehirlerinin savcılıklarının kurulması ve kaldırılmasına Cumhuriyet Başsavcısının önerisi ile Cumhurbaşkanı karar verir. Savcılık sistemini yöneten ve denetleyen Cumhuriyet Başsavcısını ise Meclis (Jogorku Keneş) milletvekillerinin onayı ile Cumhurbaşkanı atar. Diğer savcıları ve savcılık çalışanlarını ise Başsavcı belirler. Cumhurbaşkanı, milletvekilleri, hâkim ve savcılar ile kanunda belirtilen diğer kişiler hakkında anayasa ve kanunlarda öngörülen durumlarda Cumhuriyet Başsavcısı tarafından cezai soruşturma başlatılabilir. Cumhuriyet Başsavcısının Meclise kanun teklifi verme, kanun yararına temyiz ve medeni, ticaret, ceza, idare ve diğer davalardaki adli uygulama konusunda Yüksek Mahkeme Genel Kuruluna katılma ve görüş bildirme hakları bulunmaktadır. Başsavcı, Cumhurbaşkanı ve Meclise karşı (Jogorku Keneş) sorumlu olup bu iki makama faaliyetleri ile ilgili yıllık rapor verir. Savcılar Kurulu Cumhuriyet Başsavcısı, Askeri Savcı ve bölge savcıları ile Bişkek, Oş şehirlerinin savcılarında oluşan karar organıdır. Başsavcının görev süresi yedi yıl diğer savcıların ise beş yıldır. Bölge, şehir ve ilçe savcıları bir idari bölgede üst üste ikiden fazla süre görev yapamazlar. Savcı olabilmek için ortak şartlar; vatandaş olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak, 35 yaşından küçük ve 65 yaşından büyük olmamak, sabıka kaydı olmaması, fiziksel ve ruhsal engeli bulunmaması, kısıtlı olmamaktır. Bu şartlara ilaveten Başsavcı ve Askeri savcı ile bunların yardımcılığı için hukuk alanında 10 yıl, bölge ve Bişkek ile Oş şehirleri savcılığı için yedi yıl, diğer savcılıklar için ise beş yıl deneyime

31 Savcılığın hukuki statüsü için bkz. ŞİK Hüseyin, Bazı Ülkelerde Savcılık Kurumu, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 14, Aralık 2019, s. 405-411; "Savcının hukuk davasına katılması da kamu yararındandır". Bu konuda bkz. HANAĞASI Emel, **Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği**, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 225-228.

32 Kırgızistan'da Savcılık kurumunun (AY m. 104) görevleri; 1. İdare ve görevlilerinin kanunları uygulamasının denetimi 2. Ceza davalarında ve mahkeme kararlarının infazı aşamasında kişi hak ve özgürlüklerinin ihlalini engelleyici denetim 3. Kanunda öngörülen durumlarda mahkemede, vatandaşların ve kamunun menfaatlerini temsil ve savunma 4. Kamu görevlilerinin cezai sorumluluğunda soruşturma yapmaktır.

sahip olmak şarttır. Savcılık çalışanları üç yılda bir hizmet içi eğitime tabi tutulur. Savcıların ve savcılık çalışanların özlük hakları hazine tarafından karşılanır (AY m. 104; SK³³ m. 1,4,10,11,13,18,19,21,43,51,52,53).

C. Jüri

Kırgızistan'da Anayasa gereği, herkesin kanunla belirlenen durumlarda, jürinin katılımıyla oluşan bir mahkemede davasının görülmesini isteme hakkı mevcuttur. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda³⁴ öngörülen şekilde, ceza davası süresince yılda bir defadan fazla olmamak üzere 25 yaşından küçük ve 65 yaşından büyük olmayan, jüri aday listesine dâhil edilen ve bir ceza davasında görev yapmak isteyen Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları yemin ederek jüri olarak görev yapabilir. Sabıka kaydı olanlar, mahkeme kararı ile kısıtlı sayılanlar, alkol, uyuşturucu ve madde bağımlısı olanlar, ceza davasına katılan tanık, bilirkişi, çevirmen, avukat, kamu görevlisi, şüpheli veya sanık sıfatı olanlar, yargılama dilini konuşamayanlar, fiziksel veya ruhsal engeli bulunanlar jüri olarak görev yapamaz. İlgili idari bölge biriminin yerel yönetim organı her iki yılda olmak üzere ikinci yılın 15 Eylül tarihine kadar ilgili idari bölge biriminde sürekli olarak yaşayan vatandaşların listesini çıkarır ve bu listelerde yer alan vatandaşlara jüri aday listelerini bildirir. Jüri aday listelerine dâhil edilmeyen vatandaşlar nihai listelerin yayınlanmasından itibaren 15 gün içinde mahkemeye itiraz edebilirler. Vatandaşlar bildirimden itibaren bir ay içinde yerel yönetim organına jüri üyeliğini kabul veya mazeret nedeniyle reddettiklerini bildirir. 1 Aralık'a kadar belediye ve ilgili kurum en az 100 kişiden oluşan jüri ön listesini Bişkek Bölge Mahkemesine sunar. Bölge mahkemesi aday listelerini yerel mahkemelere gönderir. Yerel ceza mahkemeleri itiraz ve çekilme durumlarını görüştüktan sonra kesin listeye göre yetki belgesi ile görevlendirme yapar. Jüri üyeleri heyet halinde adalet idaresine katılır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen şekilde mahkeme tarafından dokuz asil ve dokuz yedek jüri üyesinden oluşan bir heyet kurulur. Mahkemeye çağrılan ancak jüri üyesi olarak seçilmeyen vatandaşlar diğer bir mahkemenin davetiyle jüri üyesi olarak görev yapabilirler. Jüri üyelerinin faaliyetlerine müdahale edilemez. Aksi durum hukuki ve cezai sorumluluğu gerektirir. Jüri üyesinin görevinden dolayı cezai ve idari sorumluluğu söz konusudur. Jüri üyelerinin hazırladığı raporlar taraf ve vekilleri tarafından talep edilemez. Görev yapan jüri üyesi hakkında idari soruşturma yapılıyorsa görevden çekilmeli ve bu üye veya üyelere soruşturma süresince yeni görev verilemez. Jüri üyelerine hâkim maaşının

33 17 Temmuz 2009 Tarih ve 224 no'lu Savcılık Kanunu (SK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202597> ET: 05.02.2020.

34 2 Şubat 2017 tarih ve 20 no'lu Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111530> ET: 15.03.2020.

dörtte üçü oranında görev yaptığı gün sayısı kadar ücret ödenir. Ücret ve seyahat masrafları hazine tarafından karşılanır. Jüri üyeliği diğer görevler ile bağdaşır (AY m. 26; JK³⁵ m. 1,5,6,7,8,10,11,13; HMK m. 258/1; CMK m. 4, 32,95, 359-388).

D. Avukat

Kırgız Cumhuriyetinde Avukatlık faaliyeti; ruhsatname sahibi Kırgızistan vatandaşları tarafından gerçek ve tüzel kişileri, devlet kurumları ve yerel yönetimlerde temsil eden ticari olmayan, meslek şeklinde yapılan, yazılı vekâlet sözleşmesi ile sağlanan hukuki yardımdır³⁶. Bu bağlamda Avukatlık mesleğinin ilkeleri; bağımsızlık, savunma dokunulmazlığı, kanunilik, adalet, insan haklarına saygı, meslek etik kurallarına uygunluk ve sır saklama yükümlülüğüdür. Adli yardım³⁷ dolayısıyla avukata ödenecek ücret hazine tarafından karşılanır ve adli yardımdan faydalanan kişi, kanunda aksi belirtilmedikçe avukat seçimini serbestçe belirler. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı, kısıtlı olmayan, sabıka kaydı bulunmayan, hukuk fakültesi mezunu, en az bir yıl hukuk alanında meslek tecrübesine³⁸ sahip gerçek kişi, avukatlık yeterlilik sınavını³⁹ başarmak şartıyla Avukatlık ruhsatnamesi alma hakkına sahip olur. Adalet Bakanlığında Avukatlık ruhsatnamesi alan avukatlar bir ay içinde baroya kaydolmak şartıyla avukatlık yapma hakkına sahip olurlar⁴⁰. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı, kısıtlı, mahkûmiyeti ve sabıka kaydı olmayan gerçek kişiler, sözleşme ile ücretli olarak Avukat Yardımcısı olarak istihdam edilebilirler. Avukat

35 15 Temmuz 2009 tarih ve 215 no'lu Jüri Kanunu (JK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202673?cl=ru-ru> ET: 01.03.2020. Türk Hukukunda ise jüri kurumu bulunmamaktadır.

36 Türk hukukunda Avukatlık mesleği için bkz. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu (RG. 07.04.1969, S. 13168).

37 Yabancı devlet avukatları, Kırgız Cumhuriyeti'nin devlet sırları ile ilgili konularda adli yardım sağlayamaz (AK m. 24).

38 Avukatlık ruhsatnamesi alabilmek için gerekli en az bir yıllık hukuk alanında meslek tecrübesinin kapsamını; hâkimlik, hukuk müşavirliği, hukuk fakültesi öğretim üyeliği, avukat yardımcılığı ve noterlik oluşturmaktadır (AK m. 19).

39 Yeterlilik sınavı Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan yedi kişilik komisyon tarafından yapılır. Komisyon, en az beş yıl mesleki tecrübesi olan dört avukat ile Adalet Bakanlığında üç temsilciden oluşur. Sınav başarı notu 70 puandır. Sınavda başarılı olamayanlar altı ay sonra tekrar sınava katılabilirler. Sınav sonuçlarına karşı bir ay içinde mahkemede dava açılabilir. Bakanlık sınavı başaran avukat adaylarına bir ay içinde ruhsatname verir ve bu durumu on iş günü içinde Baro'ya bildirir. Hâkimlik, kolluk kuvvetlerinde soruşturmacı, Cumhurbaşkanlığı ve Meclis hukuk müşavirliği, hukuk fakültesi mezunu milletvekili sıfatıyla asgari beş yıllık iş tecrübesi bulunanlar yeterlilik sınavından muaf olarak avukatlık ruhsatnamesi alma hakkına sahip olurlar (AK. m. 19,21). Avukatlık Sınavının gerekliliği için bkz. AKKAN Mine, **Medeni Usul Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu, Yetkin Yayınları**, Ankara 2010, s. 47-51.

40 Avukatlık mesleğinin yapılış şekli ile ilgili bkz. SUNGURTEKİN ÖZKAN Meral, **Avukatlık Mesleği Avukat Hak ve Yükümlülükleri**, İzmir 2012, s. 162-201.

yardımcıları vekâlet alamaz sadece mahkeme ve devlet kurumlarından yanında staj yaptığı avukata yardımcı olmak üzere belge fotokopisi ve davanın durumu hakkında bilgi alabilirler. Bir yıl avukat yardımcısı olarak çalışanlar (staj süresi) avukatlık yeterlilik sınavına katılmaya hak kazanırlar. Avukatlık sicili Adalet Bakanlığı tarafından tutulur ve sicil bilgileri Barolar Birliği ve barolar ile paylaşılır. Kırgız Cumhuriyeti Barolar Birliği, avukatların üyelik zorunluluğu bulunan, mesleki gelişmelerine katkı sağlayan ve haklarını koruyan, kanunla kurulan ve ticari bir faaliyet olmayan tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşudur. Barolar Birliğinin organları; Avukatlar Kongresi⁴¹ (Genel Kurul), Konsey⁴² (Yönetim Kurulu), Etik Komisyonu⁴³, Denetim Komisyonu⁴⁴ ve Avukat Eğitim Merkezidir⁴⁵. Bölgeler ve Bişkek ile Oş şehirlerinde barolar (Barolar Birliğinin şubeleri sıfatıyla) bulunur. Barolar Birliğinin gelir kaynakları; üye aidatları, faaliyetlerinden elde ettiği gelirler ve kanunen yasaklanmayan diğer gelirlerden oluşmaktadır. Avukatlık ruhsatnamesi kanunda sayılan hallerde Adalet Bakanlığı tarafından askıya alınabilir, iptal edilebilir. Ülkenin nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerde faaliyette bulunan avukatlara vergi indirimini sağlanmaktadır. Avukat, vekâlet aldığı dosya ile ilgili tanık olarak mahkemeye çağrılmaz ve sorgulanamaz. Mesleki faaliyetleri ile ilgili olarak avukat aleyhine soruşturma başlatma ve dava

-
- 41 Avukatlar Kongresi, Barolar Birliğinin en yüksek idari organıdır. Avukatlar Kongresi üç yılda bir Konsey kararı veya avukatların üçte birinin kararıyla Barolar Birliği Başkanı yokluğunda ise yardımcısının başkanlığında toplanır. Kayıtlı üyelerin yarısı ile karar alır. Başlıca görevleri; ana faaliyetlerin belirlenmesi, tüzüğün onaylanması veya değiştirilmesi, meslek etik kurallarının kabulü, Konsey ve Etik ve Denetim komisyon üyelerinin seçimi, Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına aykırı olmayan diğer yetkiler (AK m. 6).
- 42 Yürütme organı olup Avukatlar Kongresi tarafından gizli oyla üç yıllığına seçilir ve en fazla dokuz üyeden oluşur. Başlıca görevleri; kurumu temsil, komisyonların çalışma kurallarını belirleme, baroların meslek kurallarını belirleme, avukatlık üyelik aidatlarının belirlenmesi ve onaylanması, meslek içi eğitimleri organize etme, avukatların sosyal ve mesleki haklarının korunması, Avukat eğitim merkezi Müdürünü atamak, Etik Komisyonu'nun görüşünü alarak avukatın ruhsatnamesinin askıya alınması veya iptal edilmesi için Adalet Bakanlığına başvuruda bulunmak (AK m. 7).
- 43 Konsey tarafından üç yıl için en az beş yıllık deneyime sahip dokuz üye avukattan oluşur. Etik komisyonu başkanı, üyeler arasından üç yıllığına seçilir. Komisyonun toplantı yeter sayısı üyelerin üçte iki, karar yeter sayısı ise oy çokluğudur. Komisyon üyeliği avukatlıkla bağdaşır. Etik Komisyonu üyeleri, aynı anda Konseyi üyesi olamazlar. Etik Komisyonu yılda en az dört defa toplanır. Başkan komisyonu olağanüstü toplantıya çağırabilir (AK m. 8).
- 44 Denetim Komisyonu, Barolar Birliğinin finansal ve ekonomik faaliyetlerini denetleyen ve Avukatlar Kongresi'ne karşı sorumlu organdır. Denetim Komisyonunun üyeliği avukatlık ile birleşen işlerdendir. Denetim Komisyonunun üyeleri aynı anda Konsey üyesi olamazlar (AK m. 9).
- 45 Barolar Birliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip avukatların mesleki eğitim ve gelişimini sağlamak üzere faaliyetleri ve finansmanı Avukatlar Kongresi tarafından onaylanan tüzüğü ile belirlenen organdır. Eğitim Merkezi Müdürü Konsey tarafından atanır. Avukatlar en az üç yılda bir Eğitim Merkezinde hizmet içi eğitime katılmak zorundadır (AK m. 7, 10,26).

açma yetkisi sadece Kırgız Cumhuriyeti Başsavcısı veya yardımcısına aittir (AK⁴⁶ m. 2,3,6,7,8,9,10,15,16,17,18,19,21,23,24,25,26,27,29,30).

E. Noter

Kırgız Cumhuriyeti'nde noterlik işlemleri, kamu kurumları (resmi) ve özel noterler tarafından yerine getirilir. Özel noterlikte sayı sınırı bulunmamaktadır. Noterlik yetki çevresi idari sınırlara göre belirlenir. Noter bulunmayan yerlerde, noterlik yetkisi bulunan kamu kurumu tarafından belirli yetkiler, mevzuata uygun olarak yerel otoritelere devredilebilir. Yabancı devlet topraklarındaki noterlik işlemleri konsolosluk görevlileri tarafından gerçekleştirilir. Adalet Bakanlığı, özel noter sicil kaydını tutar, mesleki denetim yapar⁴⁷ ve noterlik yetki çevresini değiştirebilir. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı, kısıtlı, mahkûmiyet ve sabıka kaydı olmayan, hukuk fakültesi mezunu, hukuk alanında asgari üç yıl mesleki deneyimi olan, resmi veya özel noterde altı aylık staj süresini tamamlayan, yılda bir defa katılma hakkı sağlanan yeterlilik sınavında başarılı olan gerçek kişiler özel noter olabilir. Özel noter, kamu görevlisidir. Asgari beş yıl boyunca kamu noteri olarak çalışan kişiler, Adalet Bakanlığı bünyesinde Noter odalarının temsilcilerinden oluşan Yeterlilik Komisyonunun kararı gereğince, noter yeterlilik sınavından muaf olarak özel noterlik faaliyetlerinde bulunmak için Adalet Bakanlığından beş yıl süre ile geçerli olmak kaydıyla ruhsatname alabilirler. Bu süre dolduktan sonra beş yıllık süreler halinde (askıya alma ve iptal durumları hariç) ruhsatname süresi uzatılabilir. Noterler işlemlerinde gizlilik (suç teşkil eden işlemler hariç), bağımsızlık, tarafsızlık, eşit hak ve sorumluluğa sahip olma ilkeleri ile hareket eder. Resmi ve özel noterler tarafından hazırlanan belgeler kanunen aynıdır. Noterlerin, noter odaları kurma hakkı vardır. Noter yardımcılığı 4 Mart 2010 tarih ve 45 sayılı kanunla kaldırılmıştır. Noterler bilimsel faaliyet dışındaki diğer işleri, ticari faaliyet ve aracılık hizmetlerini yapamaz. Ayrıca kendisinin, eşinin, kardeşlerinin, alt ve üst soy ile noterlik çalışanlarının işlerini göremez. Noter belgeleri devlet ve resmi dilde ve iki nüsha halinde hazırlanır. Noter belgelerinin hazırlanmasında "birleşik elektronik veri tabanı", noterlik faaliyetleri için bilgi toplama ve alma, arama, iletme, işleme, saklama, kullanma ve (veya) işlemleri otomatikleştirme ve her türlü bilgi etkileşimini sağlamak için tasarlanmış yazılım ve donanım mevcuttur. Noterlerin gizliliğin ihlali, kanundan kaynaklanan görevlerini yapmama ve bünyesinde bulunan belgeleri yetkili kurumun talebine rağmen belirlenen zamandan sonra iade etmeme

46 14 Temmuz 2014 Tarih ve 135 no'lu Avukatlık Kanunu (AK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/205356?cl=ru-ru> ET: 05.01.2020.

47 Noterlerin göreve başlamasından sonra ilk denetim bir yıl sonra diğer denetimler ise dört yılda bir yapılır (NK m. 26).

dolayısıyla ortaya çıkan zararlardan dolayı hukuki ve cezai sorumluluğu vardır. Noterler, faaliyete başlamadan önce kanunda belirtilen göstergenin asgari 500 katı oranında hukuki sorumluluk sigortası yaptırmakla yükümlüdür⁴⁸ (NK⁴⁹ m. 3,4, 4/1, 6,11,12,13,14,18,22,22/1,26, 54).

F. Bilirkişi

Kırgız Cumhuriyetinde bilirkişilik, ceza, hukuk ve idari davalarda mahkemenin karar vermesi için bilim, teknoloji, sanat veya zanaat alanında özel bilgi⁵⁰ gerektiren durumların çözümünde yazılı rapor için başvurulmuş yoldur. Mahkeme tarafından dava dosyası kendisine iletilen bilirkişi, özel bilgisi ile incelemeye konu dava malzemelerinin analizi sonucunda raporunu yazılı olarak mahkemeye sunar. Bilirkişinin vardığı sonuçlar kategorik ve muhtemel olabilir. Bilirkişilik faaliyetine hâkim olan ilkeler; kanunilik, temel hak ve özgürlüklerinin korunması, bilirkişinin bağımsızlığı, objektiflik, bilirkişi raporunun kapsamlılığı ve bütünlüğü, meslek etiği ve hukuka uygun bilimsel ve teknik araç ile yöntemlerin kullanılmasıdır. Kamu görevlileri tarafından resmi bilirkişilik⁵¹ belli alanlarda⁵² mümkündür. Bu alanların dışındaki bilirkişilik faaliyeti kamu görevlisi olmayanlar tarafından yerine getirilir. Kamu görevlisi olmayan bilirkişi olabilmenin şartları; Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşı olmak, sabıka kaydı ve mesleğe engel hali bulunmaması, üniversite mezunu olmak, bilirkişilik uzmanlık alanı ile ilgili eğitim almış olmak ve sicile kaydolmaktır⁵³. Bilirkişi sicile kaydolduktan sonra her beş yılda bir yenileme eğitimi almak zorundadır. Mahkeme tarafından atanan bilirkişi

48 Noter mesleki sorumluluk sigortası için bkz. ASLAN DÜZGÜN Ülgen, **Noterlerin Mesleki Sorumluluk Sigortası**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17 S. 1, Y. 2013, s. 492 vd. Noterlik Kanunu'nda 162. madde hükmünde kusurdan söz edilmemiştir. Bu sebeple noterlerin sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda, Türk Hukukunda, Noterlik Kanunu'nun 162. maddesi sebebiyle noterin ve zarar görebilecek diğer kişilerin korunması ve güvence altına alınması için en uygun yol noter mesleki sorumluluk sigortasının yapılmasıdır (ASLAN DÜZGÜN, s. 492, 501).

49 20 Nisan 2011 Tarih ve 179 no'lu Noterlik Kanunu (NK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/95038> ET: 15.01.2020; Türk hukukunda Noterlik mesleği için bkz. 1512 sayılı Noterlik Kanunu (RG. 05.02.1972, S. 14090).

50 Özel bilgidir, hukuki konular dışında kalan bilim alanlarındaki teorik bilgi ve uygulama yeteneğidir (BK m. 2).

51 Bilirkişinin yapmış olduğu görevin hukuki statüsü için bkz. TANRIVER Süha, **Hukukumuzda Bilirkişilik**, Yetkin yayınları, Ankara 2017, s. 69-78.

52 Resmi bilirkişilik kapsamına dâhil alanlar; 1. Balistik inceleme 2. İnsan izlerinin incelenmesi 3. Patlayıcı madde teknik uzmanlığı; 4. Yangın teknik uzmanlığı 5. Narkotik ilaçların, psikoaktif maddelerin ve öncüllerin incelenmesi; 6. Fosforların incelenmesi 7. Adli psikiyatrik muayene 8. Ceset muayenesi; 9. Doktorların mesleki faaliyetlerine yönelik ihlallerin incelenmesi 10. Otomotiv teknik uzmanlığı - ceza davalarında 11. Taşımacılık-ceza davalarında 12. İnşaat ve teknik uzmanlık - ceza davalarında (BK m. 13/3).

53 Kamu görevlisi olan ve olmayan bilirkişilerin sicil kaydı ayrı tutulmaktadır (BK m. 13/3).

sayısı tek olmalıdır. Bilirkişi raporu iki nüsha olarak hazırlanır. Bilirkişi raporunda tutarsızlık veya taraflarca itiraz olursa mahkeme ek rapor talep edebilir. Bilirkişinin ücret ve masrafları, bütçe fonu ve diğer fonlardan karşılanır. Bilirkişilik alanında mesleki eğitim ve gelişim ile metodoloji konularında kanunun öngördüğü usul ve esaslarda uluslararası yardımlaşma mümkündür (BK⁵⁴ m. 1-4,11,13,14,15,21,29,36).

V. MAHKEME DIŞI UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

A. Tahkim

1. Genel Olarak

Kırgız Cumhuriyetinde tahkim⁵⁵, Anayasa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁵⁶, Tahkim Kanunu ve uluslararası anlaşmalar ile düzenlenmiştir. Uyuşmazlık tarafları tahkim sözleşmesi veya Kanuna göre aralarında çıkan uyuşmazlıkların çözümü için kalıcı ve/veya geçici hakem heyetine başvurabilir. Kalıcı hakem heyeti, tahkim usulünün uygulanmasını sağlayan tüzel kişiliğe sahip, kâr amacı taşımayan kuruluştur. Geçici hakem heyeti ise tahkime elverişli uyuşmazlığı çözmek için tarafların seçtikleri hakem heyetidir. Hakem heyetlerinin tahkim yargılaması ile ilgili faaliyetleri ticari bir faaliyet değildir (TK⁵⁷ m.1,3,4).

2. Tahkime Elverişlilik

Tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunacağı özel hukuk uyuşmazlıkları ile yabancı yatırım uyuşmazlıkları tahkime elverişlidir (TK m. 1). Yabancı yatırımcı ile Kırgız Cumhuriyeti arasındaki

54 24 Haziran 2013 tarih ve 100 no'lu Bilirkişilik Kanunu (BK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203908> ET: 10.02.2020; Türk hukukunda bilirkişilik için bkz. 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu (RG. 24.10.2016, S. 29898); Bilirkişilik Yönetmeliği (RG. 03.08.2017, S. 30143).

55 Kırgızistan Tahkim Kanununda “третейский суд- Tahkim mahkemesi” yerine çalışmamızda “tahkim” kelimesini kullanmayı tercih ettik (TK m. 1); Türk hukukunda iç tahkim için bkz. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.407-444 (RG. 04.02.2011, S. 27836); Milletlerarası tahkim için bkz. 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (RG. 05.07.2001, S. 24453); Rusya Federasyonu ve Kazakistan Cumhuriyetinde tahkim için bkz. ABDULLAHZADE Cavid/HÜSEYİNOĞLU Emin/ERDEM Murat, Rusya Federasyonu Yargı Sistemi, **ABD**, Y. 77, S. 2, Y. 2019, s. 137-139; ERDEM Murat/ HÜSEYİNOĞLU Emin, Kazakistan Cumhuriyeti Yargı Sistemi, **Terazi Dergisi**, Seçkin Yayıncılık, C. 13, S. 148, Aralık 2018, s. 25-27.

56 Bkz. HMK m. 428-439 (Milletlerarası mahkeme ve tahkim kararlarının tanınması ve tenfizi). Yabancı tahkim kararları Kırgız Cumhuriyeti Tahkim Kanununa göre tahkime elverişli konu değilse veya kamu düzenine aykırılık söz konusu ise Kırgız Cumhuriyeti Mahkemeleri yabancı ülkede verilen hakem kararına karşı Kırgızistan da yapılan tanıma ve tenfiz başvuru talebini reddeder (HMK m. 418).

57 30 Temmuz 2002 Tarih ve 135 no'lu Tahkim Kanunu (TK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1092> ET: 03.02.2020.

sözleşmede tahkim anlaşması bulunmuyorsa, yabancı yatırımcının uyuşmazlığı tahkim yoluna taşıyabilmesi için Kırgız Cumhuriyeti'nin izni aranır. Bu durumda, yabancı yatırımcı uyuşmazlığın çözümü için hakem seçme hakkına sahip olur. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin yatırım uyuşmazlığında görev yapacak hakemler, yabancı yatırımcıdan başlangıç bildirimini aldıktan sonra Adalet Bakanlığı tarafından belirlenir. Kırgız Cumhuriyeti'nin uyuşmazlığı tahkime taşıma işlemini ise ilgili bildirim alınmasından itibaren 90 gün içinde ilgili organlardan görüş aldıktan sonra Adalet Bakanlığı gerçekleştirir. Aynı dönemde Adalet Bakanlığı, yabancı yatırımcıya öneri ve taleplerini yazılı olarak sunma hakkına sahiptir. Yabancı yatırımcı Adalet Bakanlığının teklifini kabul etmez veya belirtilen süre içinde cevap vermez ise uyuşmazlığı Kırgız Cumhuriyeti'nin yazılı izni olmadan hakem heyetine sunma hakkına sahiptir (TK m. 46). Tahkime elverişli olmayan uyuşmazlıklar şunlardır; icra dairesinin görevine giren iş ve işlemler, tesbit talepleri, menkul kıymetler ile ilgili uyuşmazlıklar ve iflas talepleridir. Bunlara ek olarak, vücut bütünlüğü ile ilgili tazminat talepleri, şeref ve iş itibarının korunması, soybağı ile ilgili talepler, evlilik şartları ve evliliğin iptali ile ilgili talepler, aile üyeleri (eş, çocuk ve ebeveyn) arasındaki mülkiyet dışı kişisel talepler, evlat edinme, velayet, vesayet ve eğitim için çocukların evlat edinilmesi ile ilgili talepler, kişiye sıkı sıkıya bağlı talepler ve tarafların üzerinde tasarrufta bulunamayacağı uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir (TK m. 45/2).

3. Tahkim Sözleşmesi

Taraflar asıl sözleşmede kararlaştırılmamış olsa bile ortaya çıkmış veya çıkabilecek tahkime elverişli özel hukuk uyuşmazlıkları için tahkime başvurma konusunda yazılı olarak asıl sözleşmenin bir şartı olarak veya ayrı bir tahkim sözleşmesi yapabilirler⁵⁸. Tahkim sözleşmesi, taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye dayanıyorsa veya bu tür sözleşmenin yerine getirilmesini sağlayan elektronik yolla veya mektup, telgraf, teleks gibi iletişim araçları ile uyuşmazlığın diğer tarafına bildirildiği takdirde veya tahkim şartı içeren sözleşmeye atıf yapan belge var ise bu belge asıl sözleşmenin parçası kabul edilir. Tüm bu durumlarda tahkim sözleşmesinin *yazılı* olarak yapılma şartı gerçekleşmiş olur. Tarafların tahkime başvuru konusunda kararlaştırdıkları uyuşmazlıklar belirli veya belirlenebilir olmalıdır. Aksi halde *yazılılık* ve *belirlilik* şartlarını taşımayan

58 Ayrılabilirlik ilkesi için bkz. TÖRE Nazlı, **Milletlerarası Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Varlığı, Geçerliliği ve Etkileri**, Turhan Kitabevi, Ankara 2019, s. 63,69; Tahkim sözleşmesinin hukuki niteliği için bkz. ÖZBAY İbrahim/ KORUCU Yavuz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim (HMK m. 407- 444)**, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 18 vd; AYDEMİR Fatih, **Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017, s. 64-80.

tahkim sözleşmesi geçersizdir. Tahkim sözleşmesinin geçersizliğini ve uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığını taraflardan biri yargılama sırasında ileri sürebileceği gibi hakem heyeti resen dikkate alabilir. Hakem heyeti, tahkim sözleşmesinin yokluğuna veya geçersizliğine karar verirse dosyayı taraflara iade eder. Tahkim anlaşması; hakem sayısı, tahkim yeri⁵⁹ ve dili⁶⁰, uygulanacak kurallar⁶¹, hakem veya hakemlerin karar verme süresi hakkında bilgiler içerebilir (TK m. 7, 14/1,2,4,16,17,18).

4. İlkeler

Tahkim yargılamasının temel ilkeleri⁶², tarafların kanun önünde eşitliği, gizlilik⁶³ ve hakem kararının icrası ve bağlayıcılığıdır. Hakem heyetinin kararı kesindir. Taraflar, tahkim mahkemesinin kararını kararda belirtilen şekilde ve şartlarda yerine getirmekle yükümlüdür (TK m. 1, 19, 28).

5. Hakem

Hakem, uyuşmazlığın çözümünde tarafsız, bağımsız ve uyuşmazlık konusunda uzman olan gerçek kişidir. Hakem tek sayıda olmalıdır. Uyuşmazlığın çözümü için bir hakem atanacaksa uyuşmazlık konusunda uzman kişi olmalıdır. Geçici hakemlerin atanması, tarafların anlaşması ile belirlenir. Taraflar hakem sayısını belirlemede serbesttir. Taraflar hakem sayısını belirleyemezse, taraflardan herhangi biri kanunda öngörüldüğü şekilde üçüncü hakemin atanması için mahkemeye başvurabilir. Tarafların seçtiği hakemlerin 30 gün içinde tek veya üçüncü hakem belirlediği veya bu sürede belirlenememesi durumunda taraflardan birinin başvurusu üzerine mahkemenin atadığı tek veya üçüncü hakem başkan olarak görev yapar ve üçüncü hakem hukukçu olmalıdır. Mahkemenin hakem atama

59 Tahkim yerini taraflar sözleşme ile serbestçe belirler. Taraflar belirlememişse; taraflar için uygunluk faktörü, uzmanların, tanıkların ve tarafların dinlenmesi ve diğer delillerin temini de dâhil olmak üzere yargılamadaki tüm koşullar dikkate alınarak hakem heyeti tarafından belirlenir (TK m. 17).

60 Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem heyeti tahkim yargılamasında kullanılacak dili belirleyecektir. Tahkim yargılamasının dili dışında bir dilde yazılı delil sunan taraf, tahkim diline çeviriyi sağlamakla yükümlüdür (TK m. 18).

61 Hakem veya hakem heyeti, tarafların arasında yapılan asıl sözleşme veya tahkim sözleşmesinde belirlediği yürürlükteki kanun hükümlerine göre uyuşmazlık hakkında karar verir. Taraflar uygulanacak hukuk kurallarını belirlememişse hakem hukuku resen uygular. Hukuk kuralı yoksa hakem örf ve adete göre karar verecektir (TK m. 6).

62 Tahkim yargılamasında evrensel nitelik taşıyan yargılama ilkelerinin geçerli olacağına ilişkin bkz. KURT KONCA Nesibe, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 158; Dürüstlük kuralının özellikleri için bkz. ARSLAN Ramazan, **Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı**, S yayınları, Ankara 1989, s. 26-31.

63 Hakem, tahkim yargılamasında edindiği bilgileri tarafların veya haleflerinin izni olmadan üçüncü kişilere açıklayamaz. Hakem ve/veya hakem heyeti tahkim yargılamasında görev aldığı dosya içeriği ile ilgili mahkemede tanık olarak dinlenemez (TK m. 19).

kararı kesindir ve bu karara karşı taraflar kanun yoluna başvuramaz. Kalıcı hakem heyetine hakem atanması taraflar sözleşmede aksini öngörmediği sürece aynı usule tabidir. Taraflar hakem seçimi için ilave şartlar getirebilir. Taraflar aksini kararlaştırmadıkça vatandaşlık hakem olmaya engel değildir. Hâkimler, kamu görevlileri, sabıka kaydı olanlar ve ehliyetsiz ve kısıtlı olanlar hakem olarak görev yapamazlar. Hakem ile taraflar arasında akrabalık, akdi veya kanuni temsilcilik ilişkisinin varlığı veya bağımsızlık ve tarafsızlığını etkileyecek bir durum veya hakem atanamayacak kişilerden ise veya hakem anlaşma veya kanunda belirlenen şartları taşıyor ise yargılama başlamadan veya başladıktan sonra her aşamada talep olmasa da hakem çekinmelidir. Taraflar ayrıca bu sebeplere bağlı olarak veya aralarındaki sözleşme ile kararlaştırdıkları sebeplere bağlı olarak 15 gün içinde hakeme başvurarak red taleplerini bildirebilirler. Hakemlerin red ve çekinme konularında verdikleri kararlar kesindir ve kanun yoluna başvurulamaz. Hakemin görevi ret talebinin kabulü, çekinme durumlarıyla veya yargılama sonucunda verdikleri karardan itibaren 60 gün sonra sona erer. Görevi red ve çekinme sebebiyle sona eren hakemin yerine aynı usul ile atama yapılır. Hakem kararlarının icrası için hakem tarafından verilmesi gereken icra edilebilir şerhinin verilmemesi hakemin görevini sona erdirmez. Taraflar icra edilebilirlik şerhi talebini yenileyebilirler. Hakemin karar tarihinden itibaren üç yıl içinde taraflarca hakeme yapılan bu talebin reddine ilişkin karar hakkında taraflar, yetkili mahkemede dava açabilir ve kanun yoluna başvurabilirler (TK m. 8,9,10,11,12,13, 41/3, 44/4).

6. Tahkim Yargılaması ve Sona Ermesi

Tahkim sözleşmesi tahkim yargılaması şartı taşıyorsa bu durumu bilen veya bilmesi gereken taraf, sözleşmede belirtilen süre içerisinde eğer sözleşmede böyle bir süre öngörülmemişse, makul süre içerisinde dava sırasında görevli ve yetkili mahkemeye başvurmak suretiyle dava konusu uyuşmazlığın hakeme gönderilmesi için ilk itirazda bulunabilir. Belirlenen sürede ilk itirazda bulunulmazsa mahkeme davaya bakmaya devam eder. Ancak ilk itirazda bulunulursa mahkeme dosyayı tarafların seçtiği hakem veya hakem heyetine gönderir. Taraflar sözleşme ile geçici hakem heyetinin tahkim yargılamasında uygulaması gereken tahkim prosedürünü belirleyebilir. Taraflar bu prosedürü belirlemezlerse, geçici hakem heyeti bağımsız bir şekilde bu Kanun uyarınca belirleyecektir. Taraflar aksini kararlaştırmaz ise kalıcı hakem heyeti tahkim prosedürünü Tahkim Kanunu'na göre belirler. Taraf(lar) geçici ve kalıcı hakem heyetlerinin yetki sınırlarını aştığını iddia ederse bu durum tahkim yargılamasında hakem heyetince ön sorun olarak görüşülür ve karara

bağlanır. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sürecinde, her bir taraf, tarafların anlaşması veya yürürlükteki kuralların öngördüğü sürede davayı genişletme ve değiştirme hakkına sahiptir. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, hakem heyeti, herhangi bir alanda özel bilgi gerektiren bir anlaşmazlığı çözerken ortaya çıkabilecek sorunları netleştirmek için bilirkişiye başvurabilir. Hakem heyeti, davada delilleri serbestçe değerlendirir. Tahkim yargılaması; dilekçeler, karşı dava, delillerin sunulması, talep edilmişse tedbir kararı, duruşma ve hakem kararı ile tarafların belirlediği süre içerisinde tamamlanır. Hakem kararının tefhiminden itibaren beş gün içinde kararın gerekçesi yazılır ve taraf veya vekilleri ile hakem heyetinin imzaladığı karar taraf veya vekillerine tebliğ edilir. Hakem kararları bağlayıcı ve kesindir. Kanun yoluna başvurulamaz. Hakem kararında; karar tarihi, hakem heyeti üyelerinin ad ve soyadı, yargılamanın yeri ve zamanı, taraflar veya vekillerinin ad, soyad ve adresleri, dava konusu, iddialar ve tarafların cevapları, deliller, hukuki sebepler, maliyetler⁶⁴, kararın icra süresi ve usulü ile taraf veya vekilleri ile hakem heyetinin imzaları⁶⁵ yer alır. Hakem heyetinin karar vermesinden sonraki 30 gün içinde taraflar, yargılamada bildirilen ancak karara bağlanmayan taleplerle ilgili ek bir karar, tavzih ve tashih talepleri için hakem heyetine başvurabilir⁶⁶. Tahkim yargılaması, hakem kararı⁶⁷, uyuşmazlığın tahkime elverişli olmaması ve davaya son veren taraf usul işlemleri⁶⁸ ile sona erer. Hakem kararının icrası, karar tarihinden itibaren üç yıl içinde taraf veya taraflarca yetkili mahkemeden talep edilebilecek icra emri ile gerçekleştirilir. Yetkili mahkeme, tarafların yerleşim yeri veya borçlunun yerleşim yeridir. Hakem kararları kesinleştikten sonra Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal Arşiv Fonu tarafından muhafaza edilir (TK m. 14/3,15,16, 20/4,23/2,26,28,31,32,33,34,35,36,37,38,39,41).

64 Tahkim yargılamasında maliyet; hakem ücreti, masraf ve avanstan oluşur. Geçici hakem heyetinin ücreti taraflarca belirlenir. Eğer taraflar belirlemediyse taraflara eşit olarak paylaşılır. Kalıcı hakem heyetinin ücreti ise tarife göre belirlenir. Hakem heyeti maliyetlerin bir veya birkaçı ödenmediğinde yargılamayı sonlandırma veya askıya alma hakkına sahiptir (TK m. 38, 39).

65 Geçici hakem heyeti hakem veya hakemlerinin verdikleri karardaki imzalarının notere tasdik ettirilmesi kararın geçerlilik şartıdır (TK m. 35).

66 Kavramın amacı için bkz. ÖZBAY İbrahim/ERDEM Murat, Hakem Kararlarının Tavzihi, Düzeltilmesi ve Tamamlanması (HMK m. 437), **Sakarya Hukuk Dergisi (SHD)**, C.1, S. 2, Aralık 2013, s. 47-48.

67 Hakem kararı için bkz. ÖZBEK Mustafa, Tahkim Yargılamasında Hakem Kararı, **TNBD**, Y. 6, S. 2, Ankara 2019, s. 118-134.

68 Hakem heyeti yargılamayı tamamlamadan önce taraflar davaya son veren taraf usul işlemlerine ilişkin (sulh, kabul, feragat) taraflar yargılama dışında sözleşme yapar hakem heyetine ibraz ederse veya yargılama sırasında bu durumlardan biri gerçekleşirse hakem heyeti yargılamayı sonlandırır (TK m. 30).

B. Arabuluculuk

1. Genel Olarak

Kırgız Cumhuriyetinde arabuluculuk, gerçek ve/veya tüzel kişiler arasında karşılıklı olarak kabul edilebilir bir yazılı anlaşmaya varmak için tarafların menfaatlerini koordine ederek bir uyuşmazlığın davadan önce veya dava sırasında arabulucu(lar) yardımıyla çözülmesi amacıyla başvuru alan alternatif çözüm yöntemi olarak tanımlanmaktadır⁶⁹. Arabuluculuk 28 Temmuz 2017 tarihli 161 numaralı özel kanunla düzenlenmiştir (ABK⁷⁰ m. 2).

2. Uygulama Alanı (Arabuluculuğa Elverişlilik)

Tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunacağı medeni, aile ve iş hukuku ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ile kanunda açıkça ifade edilen ceza hukuku kapsamına giren suçlar için arabuluculuğa başvurulabilir⁷¹. Uyuşmazlık, arabuluculuğa taraf olmayan kişilerin veya mahkeme kararıyla kısıtlanan kişilerin menfaatlerini etkiliyorsa, bu kişiler ve yasal temsilcileri için arabuluculuk mümkün değildir (ABK m. 1/1,2,3).

69 Türk Hukukunda arabuluculuk konusunda bkz. EKMEKÇİ Ömer / ÖZEKES Muhammet / ATALI Murat / SEVEN Vural, **Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, Kasım 2019, s. 1-16; Alternatif uyuşmazlık çözümünün hukuki niteliği için bkz. ÖZBEK Mustafa Seddar, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s.127 vd.

70 28 Temmuz 2017 Tarih ve 161 no'lu Arabuluculuk Kanunu için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111668> ET: 05.01.2020; Türk hukukunda Arabuluculuk için bkz. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (RG. 22.06.2012, S. 28331); Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği (RG. 02.06.2018, S. 30439).

71 Ceza hukuku alanındaki arabuluculuk, Kırgız Cumhuriyeti Ceza Kanunu, Kırgız Cumhuriyeti Suçları Kanunu, Kırgız Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu ve Arabuluculuk Kanunu ile düzenlenmiştir. Ceza hukuku alanında uzlaşmaya tabi suçlar, kural olarak kamu davası açılmasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere (örneğin ihmal nedeniyle ağır bedensel zarar uzlaştırma kapsamına girmez) takibi şikayete bağlı suçlardır. Bu suçlara cinsel dokunulmazlık ve cinsel özgürlüğe karşı işlenen suçlar, cinsel ilişkiye zorlama, özgürlükten alıkoyma, ekonomik suçlar başlığında düzenlenen hırsızlık, gasp, yağma, emanet malların zimmete geçirilmesi, holiganlık ve trafik güvenliğini ihlal suçlarını örnek verebiliriz. Uzlaşma talebi, dava sonucunda verilecek kararın infazına kadar şüpheli, sanık veya mağdur tarafından yapılabilir. Mağdurun rızası olmadan uzlaşma tutanağı yapılamaz. Uzlaşma tutanağında, düzenleme yeri ve tarihi, taraflar ve varsa vekillerinin ad, soyadı, adresleri, tazminat miktarı ve vadesi ile taraflar ve arabulucunun imzası yer almalıdır. Tazminatın yerine getirilme sürecine kadar ceza mahkemesi taraflara duruşma günü verir. Tazminatın ödenmesi ile mahkeme uzlaşma nedeniyle davada karar vermeye yer olmadığına karar verir. Birden fazla mağdurun taraf olduğu uzlaşma toplantısında uzlaşma sağlanan mağdur veya mağdurlar açısından dava açılmaz. Arabuluculuk süreci sonucunda mağdur ve şüphelinin anlaşamaması kovuşturmanın reddedilmesi veya suçun ikrarı olarak kabul edilemez. Soruşturma organının yetkilisi, araştırmacı, savcı, hâkim, taraflardan birinin avukatı, ceza hukuku alanında arabuluculuk yapamaz (CMK m. 23, 39, 42, 499,500,501; CK m. 61,161,163,172,200,201,202,203,205,266,297; ABK m. 26). 2 Şubat 2017 tarih ve 19 no'lu Ceza Kanunu (CK) için bkz. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527> ET: 10 Şubat 2020.

3. Arabuluculuk Süreci

a. İlkeler

Arabuluculuk faaliyeti; iradilik⁷², tarafların işbirliği ve eşitliği⁷³, arabulucunun tarafsızlığı⁷⁴ ve gizlilik⁷⁵ ilkeleri temelinde yürütülür (ABK m. 3)⁷⁶.

b. Usul

Arabuluculuk faaliyeti, arabuluculuğa başvuru sözleşmesinin imzalandığı tarihte başlar. Taraflar arabuluculuk faaliyetine davadan önce ve dava devam ederken, tahkim faaliyeti ve icra işlemleri sırasında başvurabilir. Taraflar arabuluculuk faaliyetine kural olarak şahsen katılmak zorundadırlar. Kanunun zorunlu kıldığı hallerde taraflar kanuni temsilcileri aracılığıyla arabuluculuk faaliyetine katılabilirler. Taraflara arabuluculuk faaliyeti sırasında uyuşmazlıkla ilgili ve alanında uzman kişiler, avukatlar, çevirmenler yardımcı olabilir. Tarafların rızası ile bu kişilerin dışında kalan diğer kişiler de arabuluculuk faaliyetine katılabilir. Arabulucu(lar) tarafların anlaşması ile seçilir. Arabulucu, seçilmesi veya atanmasından önce tarafsızlığını ve bağımsızlığını etkileyen veya etkileyebilecek durumları taraflara bildirmekle yükümlüdür. Hâkim, hakem, soruşturmacı dava, tahkim veya soruşturma sırasında tarafları

72 Arabuluculuk yoluyla bir uyuşmazlığın çözülmesi için tarafları zorlanamaz ve yine arabulucu arabuluculuk yoluyla bir anlaşmazlığın çözümüne yardımcı olmaya zorlanamaz. Tarafların arabuluculuk faaliyeti sonucunda yapmış oldukları yazılı anlaşmanın infazı, iradilik ilkesine tabidir (ABK m. 4)

73 Arabuluculuk faaliyeti tarafların menfaatlerini uyumlaştırmak için yapıcı işbirliği temelinde gerçekleştirilir. Arabuluculuk faaliyetinin tarafları arabulucu seçme, pozisyonlarını belirleme ve karşılıklı olarak kabul edilebilir bir anlaşma geliştirme konusunda eşit haklara sahiptir (ABK m.5).

74 Arabuluculuk faaliyeti sırasında arabulucu bağımsız ve tarafsızdır. Arabulucu taraflardan, devlet organlarından, yerel yönetimlerden ve yetkililerinden, tüzel kişiler ve gerçek kişilerden bağımsızdır. Arabulucu arabuluculuk faaliyetini tarafsız bir şekilde yürütmeli ve tarafların arabuluculuk faaliyetine katılımını eşit sağlamalıdır. Arabulucu tarafsızlığını etkileyen koşullar varsa, arabuluculuktan çekilmeli veya taraflarca reddedilebilir (ABK m. 6).

75 Arabulucu, arabulucu kuruluşu çalışanları ve taraflar arabuluculuk faaliyeti ile ilgili tüm bilgilerin gizliliğini korumakla yükümlüdür. Bu görev aynı zamanda bir arabulucu olarak faaliyetlerinin askıya alınması veya sonlandırılması durumlarında da geçerlidir. Arabulucu, arabuluculuk ile ilgili taraflardan birinden bilgi aldıysa, bu bilgileri diğer tarafa ancak bilgi sağlayan tarafın rızası ile ifşa edebilir. Arabuluculuk yapan taraflar, aksi kararlaştırılmadıkça, arabuluculukla ilgili bilgileri açıklama hakkına sahip değildir. Arabulucu, arabulucu kuruluşu çalışanları, bilgilendirme toplantısı ve arabuluculuk faaliyeti sırasında kendilerine tanınan bilgiler hakkında tanık olarak bilgisine başvurulamaz. Arabulucu ve arabulucu kuruluşlarından arabuluculuk faaliyeti ile ilgili bilgi almak, kanunen gerekli olmadıkça yasaktır (ABK m. 7,8).

76 Türk Hukukunda Arabuluculuğa ilişkin temel ilkeler için bkz. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu m. 3-5 (RG. 22.06.2012, S. 28331).

arabuluculuk faaliyeti konusunda bilgilendirme toplantısına gönderme hakkına sahiptir. Tarafların bunu reddetme hakkı bulunmamaktadır. Bilgilendirme toplantısında arabulucu, tarafları süreç ve ilkeler konusunda bilgilendirir ve tarafların rızası halinde, arabuluculuk faaliyeti sonucunda yapılacak anlaşmanın koşulları hakkında bilgi verir. Taraflardan birinin arabuluculuk prosedürüne başvurma teklifi veya taraflardan birinin arabuluculuğa katılma isteği, taraflardan birinin arabuluculuk faaliyetinde ileri sürdüğü görüş, öneri, açıklama, kabul ve feragat ile sadece arabuluculuk faaliyeti dolayısıyla hazırlanmış belgeler dava ve tahkim de delil olarak ileri sürülemez ayrıca bunlar hakkında tanık dinlenemez. Arabuluculuk mevzuatını ihlal edenler kanun gereği sorumludur (ABK m. 8/1,18,19,20,24, 27).

c. Süre

Dava açılmadan önce arabuluculuk faaliyetinin süresi tarafların anlaşması ile belirlenebilir. Ancak bu süre azami 60 gün olmalıdır. Tarafların anlaşması ile bu süre azami 30 gün uzatılabilir. Taraflar hukuk veya ceza davası veya tahkim sırasında arabuluculuğa başvurmuşlarsa bu durumda arabuluculuk faaliyeti azami 30 günde tamamlanmalıdır. Tarafların anlaşması ile bu süre azami 30 gün uzatılabilir (ABK m. 17).

d. Anlaşma

Tarafların anlaşması halinde yazılı anlaşma taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır. Anlaşmada, tarafların ve varsa temsilcilerinin ad, soyadı ve adresleri, anlaşmanın yapıldığı yer ve tarih, arabulucu ya da arabulucuların soyadı, adı ve adresi, uyuşmazlığın konusu; arabuluculuk dili⁷⁷ yazılmalıdır. Bunlara ek olarak, taraflara arabuluculuğun gizliliği ve böyle bir yükümlülüğü yerine getirmeme durumunda sonuçları, taraflar dışındaki katılımcıların ad ve soyadı, ücret ve masraflara ilişkin kayıtlar, arabuluculuk süresi ve usulü yazılır (ABK m. 21).

e. Arabuluculuk Faaliyetinin Sona Ermesi

Tarafların anlaşması ile arabuluculuk sözleşmesinin taraflarca imzalanması tarihinden itibaren, arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmanın şarta bağlanması halinde şartın kararlaştırıldığı tarih itibarıyla, taraf veya tarafların arabulucuyu reddetmesi durumunda tutanağın imza edildiği tarihte, taraf veya tarafların arabuluculuğa

⁷⁷ Arabuluculuğun tarafları, arabuluculuk sürecinde kullanılacak dil konusunda anlaşabilirler. Arabuluculukta, taraflar arabuluculuk faaliyetinin bir parçası olarak tercüman kullanma hakkına sahiptir. Herhangi bir dil seçiminde sözleşme yapılabilir. Soruşturma ve Kovuşturma aşamasında yapılan arabuluculuk sözleşmesi devlet veya resmi dilde yapılmalıdır (ABK m. 16).

devam etmeyeceklerini bildirmesi halinde arabuluculuk faaliyeti sona erer. Bunlara ek olarak, uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmaması durumunda, arabuluculuk için öngörülen sürenin dolması halinde, taraflardan birinin ölümü veya tüzel kişiliğin tasfiyesi durumlarında ölüm tarihi veya tescil ile arabuluculuk faaliyeti sona erer (ABK m. 23).

4. Arabulucu

a. Arabulucu Olabilme Şartları

Yirmibeş yaşını tamamlamış, üniversite mezunu, arabuluculuk eğitimini tamamlayarak sertifika almış gerçek kişiler arabuluculuk yapma hakkına sahip olur. Memurlar, belediye çalışanları, tam ve sınırlı ehliyetsizler, mahkûmiyeti olanlar arabulucu olamaz. Arabulucu olarak görev yaptığı uyuşmazlığın taraflarına ait aynı uyuşmazlıkla ilgili hukuk, ceza davası ve tahkim sırasında kanuni ve iradi temsilcisi olamaz. Ancak taraflar aksini kararlaştırmamışsa, arabulucu olarak görev yaptığı uyuşmazlığın taraf veya taraflarına danışmanlık hizmeti verebilir. Arabulucu sıfatı, ehliyetsizlik, mahkûmiyet ve ölümle sona erer. Arabulucu sıfatının kaybı sebepleri ile ilgili mahkemede dava açılabilir, kanun yoluna başvurulabilir (ABK m. 9,10).

b. Arabuluculuk Ücreti

Arabuluculuk ticari faaliyet değildir. Ücretli veya ücretsiz olarak yapılabilir⁷⁸. Taraflar ile arabulucu arasındaki ücretin miktarı ve ödeme şekli anlaşma ile belirlenir (ABK m. 12).

5. Mesleki Birlik

Kırgızistan'da arabulucular tarafından kanunun öngördüğü şekilde, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara ilişkin mevzuat çerçevesinde Kırgız Cumhuriyeti Arabulucular Topluluğu oluşturulmuştur. Arabulucular Topluluğu, arabuluculuk ücret tarifelerini belirler ve arabuluculuk faaliyeti ile ilgili meslek etik kurallarının uygulanmasını takip eder ve arabulucuların mesleki eğitimini kanunların öngördüğü şekilde yapar (ABK m. 13).

Kırgız Cumhuriyeti Arabulucular Topluluğu genel kurulu, yönetim kurulunu belirler ve ana sözleşmeyi onaylar.

78 Türk hukukunda arabuluculuk faaliyeti sonunda arabulucuya ücret ödenmesi gerekir. Ücretsiz arabuluculuk faaliyeti düzenlenmemiştir. Bu konuda bkz. 2020 Yılı Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesi (RG. 31.12.2019, S. 30995).

Arabulucular Topluluğu Yönetim Kurulunun görevleri şunlardır:

1. Arabuluculuk alanındaki kanuni düzenlemenin geliştirilmesine katkı sağlamak,
2. Arabulucular için standartlar ve model eğitim programları önermek,
3. Arabuluculuk Meslek Etik Kurallarını kabul etmek,
4. Arabuluculuk eğitimini tamamlayanlara arabulucu sertifikası vermek,
5. Arabulucu sicilini tutmak,
6. Arabulucunun sicilinden kaydını silmek,
7. Devlet organları ve yerel yönetim organları ile etkileşimde arabulucuları temsil etmek,
8. Kuruluş sözleşmesinde öngörülen diğer görevleri yerine getirmek (ABK m. 14, 15).

SONUÇ

Kırgızistan'da halk egemenliği, kuvvetler ayrılığı ve normlar hiyerarşisi ilkeleri doğrultusunda Meclis (Jogorku Keneş) ile Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir. Kırgız Cumhuriyetinde yargılama yetkisi mahkemelerin tekelindedir. Kırgız Cumhuriyeti'nde adalet, hukuk ve mahkeme önünde herkesin eşitliği temelinde gerçekleştirilir. Mahkemeler bağımsız ve tarafsızdır.

Yüksek Mahkeme; medeni, ceza, ticari, idari ve diğer davalarda tarafların başvurusu üzerine yerel mahkeme kararlarının hukuki denetimini yapan, içtihat ve adli istatistik oluşturan en yüksek yargı organı sıfatıyla temyiz başvurularını inceler. Yüksek Mahkeme bünyesinde; genel kurul, ceza ve idari dava daireleri, medeni dava daireleri, idari ve ticari dava daireleri bulunur. Daireler, davaları üç hâkimden oluşan heyet halinde görüşür ve karara bağlar.

Kırgızistan'da ayrıca Anayasa Mahkemesi veya Anayasa Konseyi bulunmamaktadır. Anayasa denetim organı işlevini Yüksek Mahkeme bünyesinde görev yapan Anayasa Dairesi yerine getirir. Yüksek Mahkemenin Anayasa Dairesine, herkes anayasal şikâyet yoluyla başvurabileceği gibi itiraz yoluyla mahkemelerde, davada uygulayacağı kanun hükmünün anayasaya aykırılığı için tarafların talebiyle veya re'sen başvurabilir.

Yerel Mahkeme sistemi iki dereceden oluşur. İlk derece mahkemeler (İlçe, Şehirdeki İlçe, Şehir ve İlçelerarası mahkemeler) ve ikinci derece

mahkemeler diğ er ifadeyle Bölge ve eşdeğ er mahkemeler (Bölge Mahkemeleri, Askeri Mahkeme ve Bişkek Şehir Mahkemesi) şeklinde kurulmuştur. Yerel mahkemelerin oluşturulması, yeniden düzenlenmesi, kaldırılması ve hâkim sayısındaki değ iş iklik kanunla yapılabilir.

Yargı Özyönetimi, Anayasa ve kanunla düzenleme altına alınmış olup mahkemelerin iç işleyişi ve hâkimlerle ilgili konularda yetkilidir. Yargı Özyönetimi, Kırgız Cumhuriyetinde görev yapan hâkimlerin tamamını kapsar. Kırgız Cumhuriyetinde Yargı Özyönetiminin organları; Hâkimler Kurultayı, Hâkimler Konseyi ve Hâkimler Meclisidir.

Aksakal Heyetleri; iradilik, seçim ve özyönetim temelinde oluşturulan mahkeme, savcı ve diğ er kanun uygulayıcı kurumlar tarafından karara bağlanmamış hukuk ve ceza dava (basit suçlarda) dosyalarında yer alan belge ve delilleri, ilgili kanunlara uygun olarak inceleyip karara bağlayan, Kırgızistan gelenek ve göreneklere ile oluşan kişi vicdanı ve ahlak uygulanmasına rehberlik eden, tüzel kişiliğ i ve adli organ olarak sicil kaydı bulunmayan ve adına mühür ile pul bulunan kamu organlarıdır.

Yerel Mahkemede hâkim olabilmek için, sabıka kaydı olmaması, hâkimliğ e engel hali ve sağı k sorunu olmayan en az 30 en fazla 65 yaşında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmak gerekir. Ayrıca buna ek olarak, hukuk fakültesi mezunu olmak, en az beş yıl hukuk alanında mesleki tecrübeye sahip olmak, Hâkimler Konseyi tarafından yapılacak sınavdan başarılı olmak, devlet ve resmi dili bilmek gerekir.

Yüksek Mahkemede hâkim olabilmenin şartları, sabıka kaydı bulunmaması, hâkimliğ e engel hali ve sağı k sorunu olmayan en az 40 en fazla 70 yaşında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak, en az 10 yıl hukuk alanında mesleki tecrübeye sahip olmak, devlet ve resmi dili bilmek gerekir.

Yüksek Mahkeme Anayasa Dairesinde hâkim olabilmenin şartları ise; sabıka kaydı bulunmaması, hâkimliğ e engel hali ve sağı k sorunu olmayan en az 40 en fazla 70 yaşında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak, en az 15 yıl hukuk alanında mesleki tecrübeye sahip olmak, devlet ve resmi dili bilmek gerekir.

Savcılık kurumu, anayasal kurum olup Kırgızistan Cumhuriyeti mevzuatının uygulanmasını denetleyen kamu otoritesidir. Savcılık kademe sırasıyla; Kırgız Cumhuriyeti Başsavcılığ ı, Askeri Savcılık, Bölge ve Bişkek ile Oş şehirleri savcıları, şehir ve bunlara eşdeğ er olan ihtisas savcıları ile garnizonların askeri savcılarında oluşur. Savcılık kurumu, Kırgız Cumhuriyeti Başsavcılığ ına tabi olan birleşik bir organ ve kurumlar sistemidir.

Kırgızistan'da Anayasa gereği, herkesin kanunla belirlenen durumlarda, jürinin katılımıyla oluşan bir mahkemede davasının görülmesini isteme hakkı mevcuttur. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen şekilde, ceza davası süresince yılda bir defadan fazla olmamak üzere 25 yaşından küçük olmayan ve 65 yaşından büyük olmayan jüri aday listesine dâhil edilen ve bir ceza davasında görev yapmak isteyen Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları yemin ederek jüri olarak görev yapabilir.

Avukatlık faaliyeti, ruhsatname sahibi Kırgızistan vatandaşları tarafından gerçek ve tüzel kişileri, devlet kurumları ve yerel yönetimlerde temsil eden, ticari olmayan, meslek şeklinde, yazılı vekâlet sözleşmesi ile sağlanan hukuki yardımdır.

Noterlik faaliyeti, kamu kurumları (resmi) ve özel noterler tarafından yerine getirilir. Özel noterlikte sayı sınırı bulunmamaktadır. Noterlik yetki çevresi idari sınırlara göre belirlenir. Noter bulunmayan yerlerde, noterlik yetkisi bulunan kamu kurumu tarafından belirli yetkiler mevzuata uygun olarak yerel otoritelere devredilebilir.

Bilirkişilik, ceza, hukuk ve idari davalarda mahkemenin karar vermesi için bilim, teknoloji, sanat veya zanaat alanında özel bilgi gerektiren durumların çözümünde yazılı rapor için başvuru yapıldığıdır.

Uyuşmazlık tarafları tahkim sözleşmesi veya kanuna göre aralarında çıkan uyuşmazlıkların çözümü için kalıcı ve/veya geçici hakem heyetine başvurabilir. Kalıcı hakem heyeti, tahkim usulünün uygulanmasını sağlayan tüzel kişiliğe sahip, kâr amacı taşımayan kuruluştur. Geçici hakem heyeti ise tarafların belirlediği hakem heyetidir. Hakem heyetlerinin tahkim yargılaması ile ilgili faaliyetleri ticari bir faaliyet değildir.

Arabuluculuk; gerçek ve/veya tüzel kişiler arasında karşılıklı olarak kabul edilebilir bir yazılı anlaşmaya varmak için tarafların menfaatlerini koordine ederek bir uyuşmazlığın davadan önce veya dava sırasında arabulucu(lar) yardımıyla çözülmesi amacıyla başvuru yapıldığıdır.

KISALTMALAR CETVELİ

ABD:	Ankara Barosu Dergisi
AD:	Adalet Dergisi
AHK:	Aksakal Heyeti Kanunu
AK:	Arabuluculuk Kanunu
AK:	Avukatlık Kanunu
ASBÜ:	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
AY:	Anayasa
BK:	Bilirkişilik Kanunu
bkz.:	bakınız
C:	Cilt
CK:	Ceza Kanunu
CMK:	Ceza Muhakemesi Kanunu
ET:	Erişim Tarihi
HK:	Hâkimlerin Statüsü Kanunu
HMK:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İSK:	İdari Sorumluluk Kanunu
JK:	Jüri Kanunu
m:	Madde
MK:	Mahkemeler Kanunu
NK:	Noterlik Kanunu
RG:	Resmi Gazete
s:	sayfa
S. :	Sayı
SK:	Savcılık Kanunu
T:	Tarih
TK:	Tahkim Kanunu
TNBD:	Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi
vd:	ve diğerleri
Y:	Yıl
YÖOK:	Yargı Özyönetim Organları Kanunu

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.gov.kg/ru/p/constitution>

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202913?cl=ru-ru> (Anayasa)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527> (Ceza Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111530> (Ceza Muhakemesi Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1279> (Mahkemeler Kanunu)

<http://minjust.gov.kg/ru/content/315> (İdari Sorumluluk Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202245> (Yargı Özyönetim Organları Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1070> (Aksakal Heyeti Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202352?cl=ru-ru> (Hâkimlerin Statüsü Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202597> (Savcılık Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202673?cl=ru-ru> (Jüri Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111521?cl=ru-ru> (Hukuk Muhakemeleri Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/205356?cl=ru-ru> (Avukatlık Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/95038> (Noterlik Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203908> (Bilirkişilik Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1092> (Tahkim Kanunu)

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111668> (Arabuluculuk Kanunu)

www.edb.adalet.gov.tr/adaletdergisi

http://www.president.kg/ru/kyrgyzstan/administrativno_territorialnoe_delenie <https://www.turk-pa.org/>

KAYNAKLAR

ABDULLAHZADE Cavid/HÜSEYİNOĞLU Emin/Erdem Murat, Rusya Federasyonu Yargı Sistemi, **ABD**, C. 77, S. 2, Y. 2019, s. 73-147.

AKKAN Mine, **Medeni Usul Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.

AKSOY DURSUN, Sanem, **Eşya Kavramı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2012.

ARSLAN Ramazan, **Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı**, S yayınları, Ankara 1989.

ARSLAN Ramazan / TANRIVER Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2001.

ASLAN DÜZGÜN Ülgen, “Noterlerin Mesleki Sorumluluk Sigortası”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2013, C. 17 S. 1, s. 491-512.

ATALI Murat/ERMENEK İbrahim/ÜNAL KAYA Hilal, **Yargı Örgütü**, Seçkin Yayınları, Ankara 2019.

AYDEMİR Fatih, **Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017.

EKMEKÇİ Ömer / ÖZEKES Muhammet / ATALI Murat / SEVEN Vural, **Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, Kasım 2019.

ERDEM Murat/ HÜSEYİNOĞLU Emin, Kazakistan Cumhuriyeti Yargı Sistemi, **Terazi Dergisi**, Seçkin Yayıncılık, C. 13, S. 148, Aralık 2018.

ERDEM Murat, The Turkish Judicial System, **Themis Revista Da Faculdade De Direito Da UNL**, Ano XVII, Nos 30/31, 2016.

EREN Abdurrahman/ASKER Ali, **Türk Cumhuriyetleri Anayasaları**, TÜRKPA Yayınları: 4, Ankara 2012.

HANAĞASI Emel, **Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği**, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

İBA Şeref, Kırgızistan'ın Anayasa Serüveni ve Jogorku Keneş, **T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etüdüleri**, C. 36, Y. 2009, S. 2.

KAYA Abdullah, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yargı Sistemi**, ASBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış YL Tezi), Ankara 2019.

KURT KONCA Nesibe, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

ÖZBAY İbrahim/ KORUCU Yavuz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim (HMK m. 407- 444)**, Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

ÖZBAY İbrahim/ERDEM Murat, Hakem Kararlarının Tavzihi, Düzeltilmesi ve Tamamlanması (HMK m. 437), **Sakarya Hukuk Dergisi (SHD)**, C.1, S. 2, Aralık 2013.

ÖZBEK Mustafa, Tahkim Yargılamasında Hakem Kararı, **TNBD**, Y. 6, S. 2, Ankara 2019.

ÖZBEK Mustafa Serdar, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

PAMİR Aybars, Eski Orta Asya Türk Devletlerinde Törenin Oluşmasında Kurultayların Rolü, **AD**, S. 62-63, C. 1,2, Y. 2019.

SUNGURTEKİN ÖZKAN Meral, **Avukatlık Mesleği Avukat Hak ve Yükümlülükleri**, İzmir 2012.

ŞIK Hüseyin, Bazı Ülkelerde Savcılık Kurumu, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 14, Aralık 2019.

TANRIVER Süha, **Hukukumuzda Bilirkişilik**, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.

TANRIVER Süha, **Türk Aile Mahkemeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.

TÖRE Nazlı, **Milletlerarası Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Varlığı, Geçerliliği ve Etkileri**, Turhan Kitabevi, Ankara 2019.